

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Fakulta tělesné výchovy a sportu

Verbální a neverbální projev učitele plavání

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Irena Čechovská, CSc.

Odborný konzultant bakalářské práce:

Mgr. Kristýna Hubená

Zpracovala:

Romana Caletková

Praha, září 2016

Prohlašuji, že jsem závěrečnou bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

Romana Caletková

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své diplomové práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto diplomovou práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení:

Fakulta / katedra:

Datum vypůjčení:

Podpis:

Děkuji PaedDr. Ireně Čechovské, CSc., za odborné vedení práce, za podnětné rady a připomínky při psaní této bakalářské práce. Dále děkuji Mgr. Kristýně Hubené za odborné konzultace, Mgr. Tomáši Brtníkovi za zprostředkování videozáznamů pohybových cvičení a všem zúčastněným probandům. Bez spolupráce výše jmenovaných by tato práce nevznikla.

ABSTRAKT

Název práce: Verbální a neverbální projev učitele plavání

Cíle práce: Cílem bakalářské práce je posouzení míry didaktické kompetence potřebné k podání instrukce pro realizaci pohybového cvičení ve vodě u osob bez pedagogické praxe a u osob s pedagogickou praxí.

Metoda: Výzkum je zaměřen na analýzu verbálního a neverbálního projevu učitele plavání. V této práci jsme využili zúčastněného i nezúčastněného pozorování, analýzu videozáznamů. Prostřednictvím transkripce záznamů, byl posuzován výskyt stanovených aspektů verbálního i neverbálního projevu. Četnost výskytu jednotlivých znaků a jejich procentuální zastoupení byly prezentovány v grafech.

Výsledky: Z výsledků můžeme u daného výzkumného souboru konstatovat, že pedagogické zkušenosti mají vliv na výkon v testovaných situacích, zprostředkovaně lze tedy usuzovat i na vyšší míru profesních dovedností. Transkripcí a analýzou podle zvolených kritérií je možné dobře hodnotit formální znaky verbálního i nonverbálního projevu probandů, který se však jeví značně poznamenaný zjednodušenou výzkumnou situací oproti reálné praktické situaci.

Klíčová slova: plavecká výuka, didaktická kompetence, komunikace verbální, komunikace neverbální

ABSTRACT

Title: Verbal and Nonverbal Communication of a Swimming Teacher

Objectives: The aim of this thesis is to evaluate the extent of didactic competences of people with pedagogical experience and of people without pedagogical experience needed to convey instructions on physical exercise in water.

Methods: Research focuses on analysing verbal and nonverbal communication of a swimming teacher. In this thesis we employed methods of participant observation as well as non-participant observation and analysis of video records. Using the transcription of the records, occurrence of predefined aspects of verbal and nonverbal communication was assessed. Frequency of the occurrence of individual characteristics and their proportional representation were presented in graphs.

Results: From the findings we can conclude that the pedagogical experience does influence the performance of the observed sample in tested situations, indirectly we can deduce a higher level of professional skills too. Through transcriptions and analysis of the predefined criteria it is possible to evaluate formal characteristics of verbal and nonverbal communication of the sample, which however appears to be considerably affected by the simplified research situation in comparison to a real practical situation.

Key words: swimming lessons, didactical competence, verbal communication, nonverbal communication

Obsah

1. ÚVOD.....	8
2. TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1 Pedagogická komunikace	9
2.1.1 Druhy pedagogické komunikace	12
2.1.2 Účastníci pedagogické komunikace	15
2.1.3 Pravidla pedagogické komunikace	17
2.2 Motorické učení	19
2.2.1 Druhy motorického učení	19
2.2.2 Fáze motorického učení	20
2.2.3 Činitelé ovlivňující motorické učení v plavecké výuce.....	22
2.3 Plavecká výuka	24
2.3.1 Didaktické postupy ve výuce plavání	24
2.3.2 Didaktické metody ve výuce plavání.....	25
2.3.3 Komunikace mezi učitelem a žákem v plavecké výuce	26
2.3.4 Mluvený projev učitele plavání	28
3. CÍLE, ÚKOLY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY	31
3.1 Cíle práce.....	31
3.2 Úkoly práce.....	31
3.3 Výzkumné otázky	32
4. METODICKÁ ČÁST	33
4.1 Charakteristika výzkumného souboru.....	33
4.2 Postup práce.....	35
4.2.1 Organizace výzkumu	35
4.2.1 Pořízení videozáznamu verbálního a neverbálního projevu učitele plavání ..	36
4.2.2 Analýza verbálních a nonverbálních projevů.....	37
4.2.3 Značení sledovaných aspektů.....	38
4.3 Metody práce	40
5. VÝSLEDKOVÁ ČÁST.....	43
6. DISKUZE.....	72
7. ZÁVĚR.....	76
SEZNAM LITERATURY.....	78
PŘÍLOHY	81

1. ÚVOD

Verbální stejně jako neverbální projev učitele zastává významné postavení při výuce plavání. Učitel plavání řídí vyučovací proces pohybového učení ve zcela specifických podmínkách pro komunikaci a tím jsou kladeny větší nároky na učitele. K obecné profesní dovednosti – umět se slovně vyjádřit výstižně a srozumitelně, se připojují nároky vyjádřit se také efektivně, stručně (z důvodu prochladnutí a ztráty koncentrace pozornosti učících se osob ve vodě) a ve větší míře využívat neverbální způsoby komunikace.

Součástí vzdělávání budoucích učitelů tělesné výchovy jsou profesní dovednosti učitele plavání např. diagnostika plavecké techniky či provedení ukázky plaveckých dovedností. Do výuky plaveckých předmětů na UK FTVS jsou zařazovány didaktické výstupy, v rámci nichž je hodnocen i verbální a neverbální projev praktikujících studentů. Hodnocení jsou učiteli nebo svými spolužáky podle jednoduchých kritérií slovně, jako expertní hodnocení. Hlavním záměrem je zhodnocení kvality verbálního (spisovnost, tempo, plynulost) a neverbálního (pohybová ukázka znázorňující provedení pohybu) projevu.

Zkušenosti sledování verbální a neverbální komunikace při didaktických výstupech studentů vedly ke snaze kritéria objektivizovat a od diagnostiky nedostatků následně postoupit ke kultivaci konkrétních profesních dovedností. Předmětem našeho zájmu byly osoby bez pedagogické praxe, prozatímní studenti UK FTVS a osoby, u nichž jsme vycházeli z předpokladu, že disponují sledovanými profesními dovednostmi, specifickým vzděláním v oblasti plavání, delší pedagogickou praxí, což by měli být učitelé katedry plaveckých sportů.

Podstatou této práce je posouzení didaktických kompetencí výše uvedených osob ve zjednodušených podmínkách, v "umělém" prostředí v místnosti. Kvalita a efektivita projevů jednotlivých osob je velmi obtížně zhodnotitelná. Co však poměrně přesně můžeme pozorovat je způsob vedení verbálních a neverbálních projevů.

2. TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Pedagogická komunikace

Existuje mnoho definic komunikace. Helus (2004) uvádí, že komunikace je proces, během něhož dochází ke sdělování obsahů. Nejčastěji, ale ne vždy, se odehrává prostřednictvím řečových prostředků. Gavora (2005, in Mešková, 2012) komunikaci vysvětluje jako prostředek dorozumívání, vzájemného sdělování a výměnu informací. Stejně tak vnímá komunikaci i Čábalová (2011), která ji také chápe jako vzájemné působení osob a všeho živého. Komunikace je podle Vybírala (2000) prostředek, jímž se realizují významy mezi komunikační skupinou. Má mnoho úloh. Je velmi důležitá při soužití, vytváří zázemí pro veškerou populaci, lidé díky ní mohou vyjadřovat své pocity, názory, ale především mohou navazovat kontakty s jinými lidmi. Užívají ji jak lidé a zvířata, tak různá zařízení, pomocí jazykových a jiných prostředků.

Dle Čábalové (2011) je pedagogická komunikace specifickým typem komunikace sociální. Projevuje se svou specifičností účelu a stanovením pedagogických cílů. Kalhous, Obst a kol. (2002, s. 253) ji definují: jako „...vzájemnou výměnu informací mezi účastníky výuky“. Obdobně ji chápe i Solfronk (1993), který však poukazuje, že se nejedná pouze o verbální informace, ale také i o neverbální. Komunikace má vytyčená pravidla, jimiž se mezi účastníky řídí.

Komunikace nemusí probíhat pouze ve školní třídě. Stejně tak nemusí být uskutečňována pouze mezi učitelem a žákem, ale setkáváme se s ní i v různých sportovních, zájmových a pracovních zařízeních.

Rozdíl mezi sociální a pedagogickou komunikací spočívá v tom, že pedagogická komunikace probíhá mezi určenými účastníky, což je většinou učitel a žák. Zaměřuje se především na situace výchovně vzdělávací, v nichž je pedagogická komunikace žádoucí. Učitel musí být schopen vhodně komunikovat s žáky. Tuto dovednost lze rozvíjet, zlepšovat.

Mešková (2012, s. 14) uvádí: „Pedagogická komunikace slouží k dosažení výchovných a vzdělávacích cílů, tedy jaké vědomosti a zručnosti má žák získat, jaké kompetence si má osvojit.“ Úspěšnost pedagogické komunikace se projeví pochopením probíraného učiva žákem, jeho schopností učení řídit a využívat. Komunikaci může

ovlivnit i počet žáků, které učitel vyučuje. Pokud učitel učí menší počet žáků, jsou podmínky pro přímou komunikaci mnohem příhodnější, než je tomu při výuce více osob.

Mareš a Křivohlavý (1995) uvádějí šest funkcí pedagogické komunikace:

- zprostředkovává jednotnou činnost účastníků, jednotlivé kroky v pedagogickém procesu,
- zprostředkovává interakci všech účastníků – výměna informací zkušeností, motivů, názorů a pocitů,
- zprostředkovává vzájemné vztahy,
- kultivuje účastníky pedagogického procesu, především jejich osobnost,
- je nástrojem k uskutečňování výchovy a vzdělání, jelikož cíl, učivo, metody mohou probíhat v pedagogickém procesu pouze slovní či mimoslovní formou,
- ustanovuje jednotlivý výchovně vzdělávací systém, jelikož je pedagogický proces součástí jeho hlavních složek, odpovídá za jeho funkci, stabilitu, přináší mu pohyb, dynamiku.

Podle Průchy (2009, in Šedřová, Švaříček, Šalamounová, 2012) je pedagogická komunikace charakteristická:

- utvářením verbálními projevy a řečí těla jako posloupnost komunikačního jednání,
- vedením učitele a řízením stanovenými komunikačními pravidly, které určují role účastníků komunikace,
- má mnoho funkcí – sděluje obsah vzdělávání, napomáhá dosažení cílů a utváření vzájemných vztahů,
- odpovídá za psychosociální klima ve třídě, přičemž je jím ovlivňována.

Sdělené informace ve vyučování nesouvisí vždy s cíly pedagogické komunikace. Informace si navzájem mohou také sdělovat sami žáci například při diskuzích, skupinových pracích. Podle Kalhouse, Obsta a kol. (2002) mají informace sdělené učitelem tři složky:

- kognitivní složka – má vliv na vývoj poznání z hlediska osobnosti žáka pomocí použití pravidel, vyřešením situací ad.,

- afektivní složka – má vliv na vývoj stimulů k učení, podporuje utváření potřebných stanovisek,
- regulativní složka – uskutečňuje proces vyučování podle stanovených cílů.

Mareš a Křivohlavý (1995) pedagogickou komunikaci dělí podle míry připravenosti a očekávání jejího průběhu na:

- detailně promyšlenou komunikaci – komunikace, jejíž podoba se nijak nemění, můžeme hovořit o „naprogramované komunikaci“,
- obecně připravenou komunikaci – je možné předem odhadnout její průběh,
- nepřipravenou komunikaci – probíhá v ojedinělých a neopakovatelných situacích, tyto situace vyžadují okamžité řešení.

Solfronk (1993) a Gavora (2005) dělí pedagogickou komunikaci na přímou a nepřímou. V přímé komunikaci, učitel otevřeně hovoří s žáky, naopak v nepřímé je komunikace obstarávána učebnicemi, jiným tištěným materiálem nebo technickým zařízením.

Svoboda (1997) uvádí, že komunikace probíhá mezi sdělujícím a příjemcem. Vytvořil schéma, znázorňující průběh komunikace, které je sice aplikováno na komunikaci mezi trenérem a jeho svěřenci, ale tentýž systém je možno využívat také v komunikaci učitele a žáka.

1. **Rozhodnutí něco sdělit** – trenér se rozhodne říci hráči, že nebude hrát.
2. **Kód sdělení, řeč, telefon** - buď to přímo nebo nepřímo prostřednictvím kapitána, před zahájením utkání či ještě na tréninku.
3. **Samo sdělení, slova.**
4. **Cesta přijetí sdělení** – příjemce přijímá ono sdělení.
5. **Dekódování významu sdělení příjemcem** – zhodnotí, co pro něho nová skutečnost obnáší.
6. **Vnitřní reakce na sdělení** – na tuto situaci zareaguje vnitřní reakcí (zlost, urážka, úleva).

Úspěch sdělení spočívá zejména na způsobu podání instrukcí, formulaci slov, na zkušenostech, názorech atd. Na učiteli je, aby si pozorně všímal, jak jsou jeho instrukce převzaty a zda byly správně pochopeny. Každý učitel by měl svým svěřencům poskytnout

zpětnou vazbu. Vyskytují – li se při nácviu chyby, musí na ně co nejrychleji zareagovat a následně je opravit. Aby žák neztratil motivaci, měl by učitel po každé korekci své žáky povzbudit. Rovněž se musí zaměřit na to, zda jeho zpětnou informaci žák přijal a zda ji využil. U každého sdělování recipienta (příjemce) nejvíce zajímá (Jansa a kol., 2012):

- „Co“ komunikátor říká a jaký význam má pro nás jeho informace.
- „Jak“ to říká – jaké využívá jazykové a paralingvistické prostředky.

2.1.1 Druhy pedagogické komunikace

Komunikaci lze třídit podle mnoha kritérií. Helus (2004) dělí komunikaci podle prostředků (verbální, neverbální), vyváženosti podílu zúčastněných osob (symetrická, asymetrická), zájmů mezi účastníky (harmonická, konfliktní), určujícího stylu (soutěživá, spolupracující) a podle obsahu (komunikace emocionálně bezprostřední, zprostředkovaná společným úkolem a sdílenými pravidly činnosti). Jiní autoři jako Gavora (2005), Mešková (2012), Fialová (2010), Plamínek (2008) uvádějí ve svých publikacích základní dělení komunikace na verbální a nonverbální. Skalková (1999), Zelinková (2001) a Solfronk (1993) rozšiřují zmíněné dělení ještě o komunikaci činem. Podrobněji se budeme věnovat verbální a neverbální komunikaci, protože řeší podstatu řešeného problému.

Verbální komunikace

Jansa a kol. (2012) uvádějí, že základním prostředkem, kterým se lidé mezi sebou dorozumívají, je řeč, kterou mluví. Řečí sdělujeme naše rozhodnutí, názory a aktuální pocity. Především ve vyučování má zásadní roli, bez ní nemůže učitel k žákům promlouvat a vést s nimi rozhovor. Slova na rozdíl od řeči těla mají mnoho výhod. Učitel jimi sděluje a hodnotí výsledky žáků, prostřednictvím slov můžeme hovořit o tom, co jsme prožili nebo co očekáváme od budoucnosti, na rozdíl od řeči těla, prostřednictvím které tyto jevy vyjádřit nemůžeme. Slova dokážou zakrýt nebo také odkrýt co právě člověk prožívá. Těchto vlastností může učitel plně využívat. Informace podá tak, aby žáky zaujaly a aby současně získal jejich pozornost. V komunikaci má dominantní postavení učitel. Gavora (2005) uvádí, že právě učitel je osoba, která vede žáky daným směrem, k dostatečným, vhodným a přijatelným odpovědím. Rovněž

zdokonalování jazykového vyjádření je podle něho základní podmínkou vzájemného porozumění ve společnosti.

Do verbální komunikace spadá také mluvený projev učitele. Ten je doplněn o tzv. paralingvistické a extralingvistické prostředky komunikace. Detailně bude popsáno v kapitole řečový projev učitele.

Neverbální komunikace

Kalhous, Obst a kol. (2002, s. 256) uvádějí: „Neverbální komunikace („mluvení beze slov“) je pohybové chování, v němž gesta, mimiku, pozice těla a další výrazové prostředky vzájemně propojujeme do smysluplných sdělení, která mohou být bezděčná, ale také záměrná.“ Podle Vybírala (2005) zahrnuje všechny projevy, jimiž znázorňujeme jevy, buďto v souvislosti s verbální komunikací nebo bez ní. Na rozdíl od verbální komunikace má neverbální delší historii, je často neuvědomovaná, méně kontrolovatelná. Nevýhodou neverbální komunikace je podle Solfronka (1993) její nejasnost a výrazná odlišnost mezi komunikanty. Neverbální komunikace může doplňovat verbální komunikaci (Gavora, 2005):

- ***Posiluje, zdůrazňuje verbálně vyjádřené významy.***
- ***Protiřečí verbálně vyjádřenému významu*** – užití ironie.

Není podmínkou, že neverbální komunikace musí probíhat pouze v doprovodu s komunikací verbální. Některá prostředí, v nichž probíhají různé sportovní činnosti, nemají přizpůsobeny podmínky pro vhodnou verbální komunikaci, proto se spoléhají pouze na neverbální projevy, signály, které jsou zřetelné i bez slovního popisu. Gavora (2005) podává následující příklady:

- grimasa může znázorňovat spokojenost, nespokojenost,
- dlaň na uchu znázorňuje, že osoba v daný okamžik neslyší,
- vztyčený prst může dávat povel „pozor“.

Problémem, například při plavecké výuce, v prostředí bazénu, může být neadekvátní vzdálenost mezi učitelem a žákem, hluk či ozvěna. Učitel prostřednictvím gest, dává žákům najevo pozitivní i negativní pokyny, které se mohou týkat techniky provedení, regulace pohybu nebo zvýšení a podpoření motivace žáků. Podle jeho řeči těla může být rovněž znatelné, zda prožívá radost, hněv, smutek. Pokud by člověk nevyužíval neverbální komunikaci, jevil by se jako stroj, který je bez jakýchkoliv pocitů a emocí.

Mareš a Křivohlavý (1995, in Zelinková, 2001, Jansa a kol., 2012) podávají přehled druhů nonverbálního sdělování:

- ***Sdělování pohledy*** – mimoslovní sdělování, učitel sleduje jednoho žáka nebo celou třídu, Vališová, Kasíková a kol. (2007) sem řadí délku a směr pohledu, sdělování tvarem obočí atd.
- ***Sdělování výrazem obličeje*** – řeč mimickými projevy – každý učitel by měl dokázat rozeznat aktuální emoce žáka - strach, úzkost, štěstí, radost atd.
- ***Sdělování pohyby*** – kinezika – různé projevy signalizující vnitřní neklid (poklepávání rukou, nohou, pohazování rameny, rozkládání rukama).
- ***Sdělování fyzickými postoji*** – posturologie – fyzický postoj těla, vzpřímený postoj značí energičnost, sebevědomí, hrdost, „shrbený postoj“ je znakem pokory, podřízenosti, smutku.
- ***Sdělování gesty*** – souvisí s určitou kulturou (např. je rozdíl ve znázornění souhlasu v České Republice a Bulharsku., stejně tak každý učitel využívá svých osobitých gest).
- ***Sdělování dotykem*** – haptika – jedná se o tělesný kontakt (podání ruky, objetí, políbení, odstrčení, pohlavek).
- ***Sdělování vzájemným přiblížením a oddálením*** – ukazatel vzdálenosti a polohy účastníků komunikace (např. kdo si kam a vedle koho sedne).
- ***Sdělování úpravou zevnějšku*** – způsob oblékání, úprava vlasů, odznaky, nápisy.

Obdobný přehled uvádí ve svých publikacích také Mešková (2012), Vališová, Kasíková a kol., (2007). Avšak dle Svobody (2008) spadá do neverbální komunikace:

- ***Kinetika*** – fyzické vzezření, držení těla, gestikulace a celkové pohyby těla, haptika, mimika, výměna pohledů.
- ***Prostorové vztahy*** – proxemika – vzdálenost mezi mluvčím a recipientem.
- ***Parajazyk*** – způsob, jakým se mluví (jazykový projev je důležitým nástrojem trenéra).

Neverbální signály by učitel neměl podceňovat. Tak jako on jimi může vyjádřit spoustu jevů, tak i žáci mohou prostřednictvím různých signálů nevědomky odhalovat

skrývané city. Svoboda (2008) podává názorný příklad, u něhož je tato situace zjevná. Učitel se zeptá svého žáka, zda je všechno v pořádku, ten sice odpoví, že ano, ale jeho vnější projev však říká něco jiného.

2.1.2 Účastníci pedagogické komunikace

Nejčastěji uvedenými aktéry v pedagogické komunikaci jsou učitel a žák. Stejně tak to pojmá i většina autorů, jako jsou například Šed'ová, Švaříček, Šalamounová (2012), Mešková (2012), Helus (2004), Vališová, Kasíková a kol. (2007) a další. Helus (2004) učitele vnímá jako vůdčí osobnosti, zodpovědné za vyučování. Musí být schopni obhájit svůj postup vedení výuky a výsledky, kterými hodnotí žáky před dalšími kolegy a výhradně před rodiči. Aby mohli učitelé splňovat požadavky této profese, musí dosahovat plnohodnotného vzdělání. Povinností žáků není jenom naslouchání, napodobování a podřizování se učiteli, ale jak již zmiňuje Helus (2004) jsou důležitými aktéry realizace výuky a nezbytnou součástí pro stanovení výukových cílů. Podle Nelešovské (2005) má pedagogická komunikace podstatu komunikace masové, přičemž všichni zúčastnění jsou ve vzájemném vztahu.

Prostřednictvím komunikace navazují učitel a žák vzájemné vztahy. Tyto vztahy Gavora (2005) shrnul do osmi vzorů:

1. učitel – žák,
2. učitel – skupina žáků,
3. učitel – třída,
4. žák – žák,
5. žák – skupina žáků,
6. žák – třída,
7. skupina žáků – skupina žáků,
8. skupina žáků – třídě.

Vztahy mezi učiteli a žáky popisuje ve dvou rovinách. První pojednává o symetrických a asymetrických vztazích a druhá se zabývá vztahy preferenčními. Pokud jde o vztahy asymetrické, pak je role učitele nadřazena nad rolemi žáků. Rozhoduje o všech jejich úkonech. Symetrické vztahy jsou charakteristické pro rovnocenné partnery, kterými jsou žáci mezi sebou, kteří nemají odlišná práva a povinnosti. Upřednostňování,

ignorance, jsou specifickými prvky pro vztahy preferenční. Nastávají v situacích, ve kterých si učitel z nějakého důvodu ke komunikaci zvolí určitý typ žáka.

První tři typy vztahů, které jsme uvedli, jsou podle Gavory asymetrické, ostatní se řadí mezi vztahy symetrické.

Zelinková (2001) považuje za aktéry pedagogické komunikace rovněž učitele a žáka, ale také rodiče a další osoby, které jsou součástí vedení školy. Poukazuje na odlišnou komunikaci učitele s úspěšným žákem, méně úspěšným žákem a rodiči. Stejného názoru je i Gavora (1988, in Mešková, 2012), který také zahrnuje rodiče mezi aktéry, jež jsou bez pedagogického vzdělání. Rodiče zastávají velmi specifickou úlohu v komunikaci. Styl, kterým vychovávají své děti, není příliš rozdílný od toho, který využívají učitelé. Stejně jako oni, děti vedou k předem vytyčeným cílům, snaží se vyplnit jejich volný čas zájmovými kroužky, dávat jim příkazy, úkoly a podílet se na jejich formulaci po stránce společenské a psychosociální.

Učitelé jsou osoby, které nějakým způsobem vychovávají, vzdělávají a vedou svěřence daným směrem. Učiteli mohou být vychovatelé, trenéři, instruktoři autoškoly, vedoucí zájmové činnosti atd. Pojmem žák, bývá označena osoba, která podléhá výchovně vzdělávacímu procesu, například doktorandi, sportovci.

K výuce žáci používají učebnice, encyklopedie, příručky, které jim učení ulehčují. Leckdy jsou tyto písemné materiály doplněny moderní technikou, jako jsou videa, televize, ale i počítače. Ke komunikaci dochází i v případech, kdy žák pracuje samostatně s učebnicemi, příručkami a jiným učebním materiálem. Autoři výukových podpor se tak účastní komunikace s žákem nebo s učitelem nepřímou. Podmínkou komunikace není pouze rozhovor vedený dvěma přítomnými partnery, odehrává se i bez nich.

Komunikace obvykle představuje interakci mezi sebou hovořících lidí. Člověk však může vést rozhovor také sám se sebou. Pro tento děj existuje přesné označení, interkomunikace. Je v úzké souvislosti s naší myslí (Gavora, 2005). Pokud si pokládáme otázky, odpovídáme si na ně, přemítáme o situacích, které se již odehrály, neustále myšlenkově bloumáme, pak interakce stále probíhá.

2.1.3 Pravidla pedagogické komunikace

Podle Kalhouse, Obsta a kol. (2002) je pedagogická komunikace usměrňována konkrétními základními pravidly. Nelešovská (2005) podává definici pravidla: „Pravidla chování ve třídě jsou formální prohlášení, v nichž jsou žáci seznámeni s všeobecnými pokyny ohledně vyžadovaného a zakázaného chování. “Pravidlo Gavora (2005) chápe jako směrnici, nařízení určité činnosti. Pedagogická pravidla určují, jakým směrem činnosti budou probíhat, postavení účastníků pedagogické komunikace, zdali je chování účastníků přiměřené, přijatelné. Také řídí především strukturu vyučování, vymezují, co žáci mohou a nemohou, co mají povoleno a které činnosti jsou vhodné. Gavora (2005) uvádí vzorovou situaci rozdílnosti postavení jednotlivých účastníků v televizní debatě, v níž moderátor disponuje většími pravomocemi než ostatní. Je na něm komu udělí, odebere slovo. Stejnou podstatu vidí i ve vyučovacím procesu. Učitel zastává roli moderátora, který rozhoduje, kdo a kdy bude právě hovořit. Dominantnost učitele je podle Gavora založena na čtyřech předpokladech:

1. funkční nadřazenosti,
2. společenské nadřazenosti (věk),
3. bohatších zkušenostech,
4. odborné kvalifikaci.

Podle Mareše (1995, in Nelešovská, 2005) ovlivňuje komunikační pravidla školní prostředí, společnost, které jsme součástí a výsledek, který vyplyne z komunikačního středu učitele a žáka. Stejně role učitele a žáka vnímá Mareš a Křivohlavý (1995), kteří shrnuli následující komunikační pravidla pedagogické komunikace:

1. Pravidla platná pro frontální vyučování
 - Učitel má právo kdykoliv si vzít slovo, mluvit s kým, o čem a jak dlouho chce.
 - Žák má právo mluvit jen tehdy, když mu učitel dá slovo, s tím, kdo mu je určen, o tom, co mu bylo vyhraněno, jak dlouho mu bylo dovoleno.
2. Pravidla platná v situacích jiných vyučovacích forem
 1. Učitel musí důkladně promýšlet a stanovovat pravidla.
 2. Pravidla chování žáků podle Cangelosiho směřují k těmto účelům:

- a) maximalizují spolupráci a zabraňují rušivému chování žáků,
- b) zodpovídají za bezpečnost a vhodnou pracovní atmosféru,
- c) dohlíží na vzájemnou slušnost a zdvořilost všech účastníků vyučovacího procesu.

3. Učitelé společně s žáky utvářejí pravidla – jsou vhodná, neboť vtahují všechny aktéry do vývoje těchto pravidel.

Podle Wiemanna (1980) platí bázová komunikační pravidla pro značnou část dialogu mezi lidmi (in Gavora, 2005):

1. *Není dovoleno skákat do řeči* – časté přerušování hovoru spěje k rozvratu komunikace.
2. *Není přípustný paralelní hovor dvou lidí* – zabraňuje procesu vnímání informací.
3. *Partneři se musí v roli hovořícího a naslouchajícího pravidelně střídát* – jeden hovoří, druhý naslouchá a po čase se jejich role vymění.
4. *Nejsou přípustné časté a dlouhé pauzy* – narušují plynulost hovoru.
5. *Naslouchající dává najevo, že věnuje naprostou pozornost hovořícímu.*

Gavora (2005) i Mešková (2012) rozlišují pravidla na kodifikovaná a konvenční, přičemž Mešková je doplňuje ještě o vlastní pravidla učitele.

- Kodifikovaná pravidla – školní řád, obnáší pravidla chování žáků, jejich povinností, postupu při nedodržení pravidel, dále pravidla zabezpečující ochranu a bezpečnost žáků.
- Konvencionální pravidla – zabývají se korekcí devízy společenského kontaktu mezi učitelem a žákem, úpravou vzhledu žáka.
- Vlastní pravidla – nejsou v psané formě a nesmí se rozcházet se školním řádem.

2.2 Motorické učení

2.2.1 Druhy motorického učení

Pohybové učení podle Rychteckého, Fialové (1998), Sýkory, Kostkové a kol (1985) pojímá širokou oblast činností člověka, jejichž výsledky jsou významné v ontogenetickém vývoji jedince. Čáp a Mareš (2001, s. 374): „Pohybová čili senzomotorická dovednost je učením získaný předpoklad k adekvátním pohybům pro dosahování určitého cíle, pro plnění určitého úkolu.“ Stejně pohybovou činnost chápe i Svoboda (1997). Ze současných publikací uvádíme Jansu a Dovalila (2007), kteří motorické učení definují jako osvojování pohybových dovedností, návyků, které jsou v souvislosti s adaptací na zátěž.

V didaktickém procesu existuje pět druhů pohybového učení.

Imitační učení

Dle Jansy s kol. (2012) je nejčastěji využívané učení, které je aplikováno především u začátečníků. Je užíváno i u vyspělých cvičenců, u cvičení, náročných na abstraktní myšlení. Efektivnost tohoto učení spočívá ve znázornění vhodné pohybové ukázky. Návuk pohybové dovednosti probíhá v celku (Rychtecký, Fialová, 1998). Imitační cvičení je adekvátní pouze na začátku náviku či při výuce jednoduchých pohybů.

Instrukční učení

Je založeno na slovních pokynech, podle kterých jsou utvářeny představy pohybových činností. Nejdříve se popíšíou „klíčové“ momenty, které se postupně doplňují podrobnějšími informacemi (Jansa, Dovalil a kol., 2007). Instrukčního učení se využívá u složitějších cvičení, které se nacvičují analyticky – syntetickým postupem (Rychtecký, Fialová, 1998). Pro efektivitu osvojení pohybových dovedností, prostřednictvím tohoto učení, je nezbytně nutné, aby žák ještě před praktickým provedením sdělené informace patřičně zpracoval. Také je obtížné na kultivovanost verbálního projevu učitele, neboť musí sdělovat informace srozumitelně, plynule, bez jakýchkoliv nejasností.

Zpětnovazební učení

Dle Rychteckého a Fialové (1998) vychází z principu pokusu a omylu. Zpětnou informaci žáku poskytuje buď učitel, anebo jeho vlastní pocity. Učení pohybových dovedností tímto způsobem vyžaduje sice hodně času, ale jeho účelnost je velmi vysoká. Jak zmiňuje Jansa, Dovalil a kol. (2007), v některých sportech jako horolezectví, extrémní lyžování může být život ohrožující. Je využíváno spíše jako „doplňek“ k dalším druhům učení.

Problémové učení

Patří mezi obtížné způsoby vyučování. Žáci, u kterých je tento druh aplikován, musí být schopni samostatnosti a tvořivosti. Před provedením pohybových dovedností musí nastat myšlenkové řešení reálné situace (Jansa, Dovalil a kol., 2007).

Ideomotorické učení

Neboli učení v představách. Tento způsob učení nemůže nahradit praktickou pohybovou činnost, ale může být jejím vhodným doplňkem (Jansa, Dovalil a kol., 2007). Jeho podstata spočívá v tvorbě představ za klidu, o průběhu konkrétní pohybové činnosti. Využívá se v situacích, kdy je sportovec znevýhodněn, byl zraněn nebo se nemůže aktivně věnovat tréninku z důvodů, které sám nebo jeho trenér považuje za adekvátní.

2.2.2 Fáze motorického učení

Proces motorického učení je určen nepřetržitými změnami z hlediska pohybových dovedností (Rychtecký, Fialová, 1998). Svoboda (2008) uvádí tři fáze pohybového učení, které nazývá fáze hrubé koordinace, jemné koordinace a variabilní použitelnosti. Vališová (2002), Rychtecký, Fialová (1998), Jansa, Dovalil a kol. (2007), Kostková a Sýkora (1985) člení fáze motorického učení zcela odlišně než Svoboda, který uvádí motorické učení z pozice trenéra – učitele a z pozice sportovce – žáka.

Uvádějí fáze generalizace a iradiace, diferenciaci a koncentraci, automatizaci a stabilizaci, koordinaci a asociaci. O čtvrté fázi se neustále diskutuje, někteří autoři uvádějí pouze tři fáze, přičemž třetí fázi chápou jako systém nikdy nekončícího procesu učení. My se však budeme řídit podle výše uvedených autorů, kteří popisují čtyři fáze učení.

Ve fázi *generalizace a iradiace* se žák prostřednictvím verbálních pokynů a pohybových ukázek seznamuje s pohybovými dovednostmi. Sýkora a Kostková (1985) zdůrazňují hlavní složku této fáze a to mentální aktivitu žáků. Projevuje se zde daleko více účinněji, než v ostatních fázích. Rovněž zahrnuje první nekoordinované pohyby. Výsledkem této fáze je utvoření nejdříve hrubé, následně podrobnější představy žáků, prostřednictvím prezentované pohybové dovednosti trenérem (Jansa, Dovalil a kol, 2007).

Druhou fází je *diferenciace a koncentrace*, což je stádium vlastního nácviku a opakování. Dle Rychteckého a Fialové (1998) je zpevnování hlavním mechanismem této fáze učení. Žáci již poměrně správně zvládají pohyby v hrubé podobě, přesto však stále ne dokonale. Jansa, Dovalil a kol. (2007) poukazují na vliv zpětnovazební informace, která může způsobit, že žáci zvládají provedení pohybu v teoretické podobě, dokážou poukázat na vyskytující se chyby, nejsou však schopni své znalosti převést do praktického provedení, chyby sami realizují. Obtížnost této fáze nejvíce pociťuje učitel, jehož instrukce, pokyny musí být správně směřovány a odhalení dílčích diagnóz by mělo být bezchybné.

Fázi *automatizace a stabilizace* Rychtecký a Filová (1998) charakterizují dalším zdokonalováním pohybových činností, kterou také označují jako fázi výcvikovou. Typickým aspektem je časté opakování pohybových dovedností v nestejných vnějších a vnitřních podmínkách z důvodu, aby se předešlo jednotvárnosti a zvýšila se pozornost žáků. Zároveň podle Dovalila, Jansy a kol (2007) dodržuje princip od jednoduššího ke složitějšímu. Pohyby jsou již prováděny správně, dokonale a setrvání v této fázi je „celoživotní“.

Fáze *tvořivé koordinace a asociace* podle Sýkory a Kostkové (1985) je typická pro vrcholový sport. Podstatou je ustavičné opakování a zdokonalování pohybových dovedností v navzájem si podobných situacích. Tento jev mnozí autoři označují jako transfer. K pohybům, které jedinci provádějí automaticky, se připojuje tvořivost a dochází k utvoření vlastního ojedinelého stylu, v němž se zrcadlí osobnost dílčích jedinců.

Následující tabulka poskytuje přehled dílčích fází motorického učení.

Tabulka 1 **Znaky jednotlivých fází motorického učení** Rychtecký a Fialová (1998)

Fáze	Znaky	Úroveň	Vnější projev	CNS	Mentální aktivita
1.	Počáteční seznámení, instrukce, motivace	Nízká	Generalizace	Iradiace	Vysoká
2.	Zpevnění, zpětná aferentace, slovní kontrola	Střední	Diferenciace	Diferenciace	Střední
3.	Zdokonalování, retence, koordinace	Vysoká	Automatizace	Stabilizace	Nízká
4.	Transfer, integrace, anticipace, výkon	Mistrovská	Tvořivá koordinace	Tvořivá koordinace	Vysoká

2.2.3 Činitelé ovlivňující motorické učení v plavecké výuce

Jansa a kol. (2012) definují činitele motorického učení jako: „...relativně nezávislé intervenující proměnné, které ovlivňují průběh učení i jeho výsledky.“ Rychtecký a Fialová (1998) činitele klasifikují podle místa působení na vnitřní a vnější, dále podle působení psychických procesů na kognitivní a dynamické.

Jansa, Dovalil a kol. (2007) podávají přehled činitelů, kteří ovlivňují pohybové učení:

- náročnost – složitost osvojovaných pohybových dovedností,
- osobnost sportovce – vlastnosti společně s vlohami, schopnostmi, aktuálním psychickým stavem,
- sociální klima – vzájemné vztahy mezi účastníky vyučovacího procesu,
- úroveň prostředí – materiální vybavení, hygienické a bezpečnostní podmínky,
- osobnost trenéra – odborné pedagogické vzdělání, didaktické schopnosti.

Činitelé podle Jansy a kol. jsou vyhrazeni pro motorické učení všech sportovních odvětví, ale můžeme je uvést i pro plaveckou výuku. Výstižnější přehled činitelů nám podávají Jursík a Laurencová (1980):

- cíl plaveckého výuky,
- zvláštnosti žáků – věk, pohlaví, mentální schopnosti a zkušenosti,
- psychologické faktory – strach, stres, motivace,

- metoda didaktika – příprava učitele na plaveckou výuku, využití pomůcek, výběr vhodných cvičení,
- podmínky – prostředí, poloha plaveckého bazénu, počet hodin plavecké výuky.

I když je publikace staršího data, čas neovlivňuje výskyt činitelů, proto je můžeme uvádět i v současnosti.

Plavání, na rozdíl od jiných pohybových dovedností probíhá v náročnějších podmínkách. Hlavní úlohu sehrává bazén, v němž je plavecká výuka realizována. Čechovská a Miler (2008) doporučují mělký bazén s teplejší vodou okolo 28 – 29 °C, který je vhodný pro neplavce a hlubší bazén s obvyklou teplotou a délkou dvacet pět metrů.

Plavecké pomůcky by měly být součástí výbavy každého plaveckého bazénu. Usnadní proces výuky, jsou velmi často využívány k provedení určitých cvičení, sloužících k nácviku konkrétního plaveckého způsobu a rovněž poskytují žákům pocit bezpečí, když si nejsou jisti svými plaveckými dovednostmi.

Prostory bazénu (šatny, sprchy, okolí kolem plavecké plochy, voda) musí odpovídat stanoveným hygienickým normám. Z tohoto důvodu je také voda chemicky ošetřována a může vyvolávat negativní účinky.

Velký vliv na plavání má také psychika. Podle Kondorosiho (in Jursík, Laurencová, 1980) má negativní vliv na výuku plavání přecitlivělost (ideosynkrázie) a strach z vody (hydrofobie) žáka. Strach je nejvíce vyskytující se emoce u žáků především v začátcích nácviku pohybu. Lze ho zmírnit zařazením různých her do plavecké výuky, které jedince odpoutá od negativních stresorů. Negativně může ovlivňovat výsledek plavecké výuky přesvědčení žáka, že nedosáhne požadavků, které na něho může klást učitel i rodiče. Proto je po korekci chyb ze strany učitele velmi důležitá motivace, povzbuzující žáka, aby neztratil naději a nadále směřoval k cíli.

Činitelé nepůsobí pouze na žáky, mají velký dopad i na samotné učitele plavecké výuky. Požaduje se po nich odborná vzdělanost nejenom v oblasti plavání, ale měli by také znát základy anatomie, psychologie, biomechaniky a dalších oborů, které jsou v úzkém vztahu s plaváním. Další nesnází je komunikace mezi učitelem a žákem. Akustika, okolní hluk, voda v uších a další znevýhodnění prostředí obvykle neumožňuje žákům ve vodě, sdělené informace přijmout, aniž by učitel nevyužil nonverbálních gest.

Proto musí být učitel schopen pracovat se svým „tělem“, které je stejně jako slova prostředek komunikace.

2.3 Plavecká výuka

2.3.1 Didaktické postupy ve výuce plavání

Rychtecký a Fialová (1998) řadí didaktické postupy ke strategiím ve vyučovacím procesu. V plavecké výuce, využíváme stejných didaktických postupů jako v ostatních sportovních odvětvích. Vilímova (2002) vymezuje základní didaktické postupy:

- Komplexní postup.
- Analyticko – syntetický postup.
- Synteticko – analytický postup.

Komplexní postup je nejčastěji aplikován u jednoduchých činností, přirozeného charakteru. Je hlavní metodou v přípravné etapě plavecké výuky (Motyčka, 1991). Rychtecký a Fialová (1998) uvádějí využití této metody především u předškolních dětí. Čím nižší věk, tím větší využití.

Analyticko – syntetický postup Vilímova (2002) zařazuje spíše do výuky vyspělejších žáků. Stejně tak Čechovská a Miler (2008) uvádějí, že výuka po částech je efektivnější pro starší děti. Využívá se při nácviku složitých pohybových dovedností, které nelze osvojit hned, ale postupným zvyšováním nároků. Při výuce plavání je tento postup aplikován nejčastěji. Svozil (1992) ho doporučuje pro výuku prvního plaveckého způsobu. Plavecká souhra, společně s dýcháním, je poměrně složitý proces, vyžadující nácvik jednotlivých částí, které se postupně spojují do celku. Např. při nácviku plavecké lokomoce si začátečník osvojuje nejprve dovednosti prováděné dolními končetinami, pak horními, osvojuje si dílčí koordinace (např. činnost horních končetin s plaveckým dýcháním) a posléze celkovou koordinaci typickou pro určitý plavecký způsob. Nevýhodou jsou však velké požadavky na rozumovou vyspělost, abstrakci a uvědomělost.

Synteticko – analytický postup nebo také smíšený postup, Rychtecký a Fialová (1998) definují jako rovnocenný předchozím postupům. Nácvik pohybu se provádí od

celku k části. Synteticko – analytický postup předchází ztrátě motivace žáků a chybám při osvojování jednotlivých fází pohybů.

Jaký postup pro danou výuku učitel zvolí, závisí podle Vališové a Kasíkové (2007) na:

- obsahu, cílech a úkolech vyučování,
- mentálních a pohybových zkušenostech žáků,
- podmínkách, kde je výuka realizována.

2.3.2 Didaktické metody ve výuce plavání

Vilímová (2002) metody vyjadřuje jako účelný plánovitý výběr učiva, jeho sestavení a způsob vzájemných vztahů mezi učiteli a žáky. Mojžíšek (1975, in Rychtecký, a Fialová 1998) charakterizuje vyučovací metodu jako uspořádání učiva, výukového jednání učitele a učebních činností žáka. Rovněž Jursík a Laurencová (1980) uvádějí didaktické metody, jež se specificky a dlouhodobě využívají v plavecké výuce.

Metoda slova

I když podmínky v plavecké výuce pro verbální informace nejsou dosti příznivé, nelze je z vyučovacího procesu vyloučit. Učitel pracuje se slovními instrukcemi jak na začátku, v průběhu, tak i na konci vyučovací hodiny. Je –li to možné, veškeré obecné, organizační pokyny by měly být dětem vysvětleny před vstupem do bazénu.

Metoda ukázky

Ukázka kladně působí ve všech směrech. Napomáhá slovním instrukcím v jednoduchosti pochopení a utvoření si představy daného pohybu. Ukázku vede sám učitel nebo může určit někoho z řad žáků, který je schopen dokonalého předvedení pohybu. Za ukázku je považováno také pouštění filmů, prezentace různých obrázků či nákresů. Při uplatňování této metody je nezbytné dodržovat několik metodických zásad, které Skalková (1999) následovně shrnula:

- jasně zformulovat cíl,
- učitel by měl usměrňovat proces vnímání, upozorňuje na „klíčové momenty“,
- spočívá na aktivním pozorování žáků,

- pozorování složitější pohybových dovedností je rozloženo do několika etap.

Aby pohybová ukázka byla dostatečně účelná, měla by být názorná, technicky správně předvedená a rychlost provedení by měla odpovídat počtu klíčových momentů, které je nutné při ukázce zdůraznit.

Metoda cvičení

Je nedílnou součástí motorického učení. Podstatou je časté opakování osvojených pohybů. Při nácviku pohybových dovedností se vyskytují chyby, které si žáci osvojují nevědomě. Pokud není včasná korekce, může být obtížné tyto chyby odstranit. Správné provedení pohybových dovedností je založeno na maximální soustředěnosti žáků.

Metoda hry

Do vyučovacího procesu jsou plavecké hry řazeny z důvodu zvýšení emocionálnosti a efektivního osvojování pohybů. Hry odvádějí pozornost začátečníků od nepříznivého prostředí bazénu, mohou být metodou učení jednoduchých dovedností, pomáhají motivovat žáky ke spolupráci plnění pohybových úkolů.

2.3.3 Komunikace mezi učitelem a žákem v plavecké výuce

Ke komunikaci v průběhu plavecké výuky bohužel mnoho informačních zdrojů není. Bělková a kol., (1998) uvádějí, že prostory bazénu a vodní prostředí se všemi aspekty (hluk, chlad, ap.) značně limitují možnosti komunikace mezi učitelem a žáky. Stejného názoru je i Pokorná (2007), podle které jsou kladeny velké nároky na organizační a komunikační dovednosti učitele. Čechovská, Miler (2001), Bělková (1998), Hoch a kol., (1983), Jursík, Laurencová (1980) popisují intenzivní zvláštnost vodního prostředí z pohledu fyzikálního, zdravotního a bezpečnostního. Také Krajčovič a Roučková (2014) zmiňují, že vnější faktory jako podmínky, objekty plaveckého prostředí a počet žáků, které učitel vede, mají výrazný dopad na efektivitu výuky a tím i na komunikaci mezi učitelem a žákem.

Dalším, velice zásadním problémem prostředí bazénu je jeho akustika. Již samotné proudění vody i v ní vykonávané pohyby jsou významně hlučné. Zařízení, která se podílejí na provozu bazénu, sama způsobují další hluk. Jde o filtraci vody,

vzduchotechniku, přepadové okraje. Vyšší úroveň hluku způsobují i další osoby, vyskytující se v prostorách plaveckého bazénu. Provozovatelé, uživatelé bazénu kolem něj a sprchy, pokud je z nich slyšet tekoucí voda, hlasy. Podmínky pro komunikaci se dále zhoršují, pokud v bazénu probíhá více programů současně, dochází pak k vzájemnému rušení, jak ze strany učitelů, tak i ze strany účastníků jednotlivých programů. Vlhkost a vyšší teplota vzduchu, výpary z dezinfekčních prostředků také podmínky pro kvalitní komunikaci dále zhoršují. Vzájemnou interakci mezi instruktorem (učitelem) plavání a klientem zhoršuje prochládání, které je intenzivnější při střídání činností ve vodě a na suchu.

Většina autorů z těchto důvodů doporučuje proces komunikace co nejvíce racionalizovat. Pokud to situace a prostory bazénu dovolují, je vhodné všechny organizační pokyny řešit s žáky než se přemístí ze šaten a následně do sprch. Jestliže je výklad organizačních pokynů až po osprchování žáků, měl by být efektivní, stručný, jasný a srozumitelný. Zdlouhavý výklad může vyvolat nejen prochlazení, ale i ztrátu motivace spolupracovat v pohybovém učení. Zcela nevhodné je neustálé vylézání z vody, z důvodu vyslechnutí důležitých pokynů. Zdlouhavé vysvětlování vede u žáků ke snížení pozornosti. Učitel by se měl tedy snažit o co nejkratší interpretaci látky, ale současně musí dosahovat uspokojujících hodnot srozumitelnosti. Stejně tak postupuje i při podávání zpětných informací a při korekci žáků. Pro své řídicí činnosti vyhledává učitel vhodné situace a odpovídající organizaci. Je - li opravován pouze jeden žák, učitel ho přeruší v činnosti, osobně mu řekne, co by měl napravit nebo zlepšit, případně za ním vlezte do vody a názorně mu vedeným pohybem ukáže, kde chyby dělá. V případě, kdy pohybové cvičení provádí většina jedinců chybně, zastaví jejich prováděnou činnost, svolá si je k okraji bazénu a znovu, více detailněji, s nimi dané cvičení probere. V krajním případě si vyžádá jejich výstup z bazénu a korekci provede na suchu.

V plavecké výuce sice není prioritou řečový projev žáků, ale to neznamená, že by k němu měl být učitel lhostejný. Měl by si všimnout, jak jeho svěřenci mezi sebou komunikují a jak především komunikují s ním samým, zda jejich slovník, neobsahuje vulgarismy, které by neměly zůstat bez povšimnutí a jestli rozumějí odborným výrazům, či je zkoušejí vhodně používat.

2.3.4 Mluvený projev učitele plavání

Dytrtová a Kuhrtová (2009) uvádějí, že mluvený projev je výrazným prostředkem pedagogické komunikace. Na rozdíl od psaných projevů, je přesvědčivější, více citově zabarven, působí přirozeněji, živěji, je tvořen krátkými větami a větná konstrukce rovněž není ustálená. Má ovšem vysoké nároky na kultivovanost řeči, která by měla být srozumitelná, pochopitelná, plynulá, dále na logickou strukturu a chronologii sdělovaného obsahu. Kladný vliv na chování žáků má kultivované vyjadřování a celkový výstup učitele (Fialová, 2010). U mluveného projevu může učitel využít celou řadu paralingvistických prostředků. Je na něm, jak bude pracovat se silou, výškou hlasu, kolik užije řečnických pomlček, kterými zdůrazní konkrétní pasáže. Zejména pro učitele plavání, je velmi důležité, aby byl schopen různorodě manipulovat se silou a výškou hlasu, vzhledem k akustice prostředí plaveckého bazénu. Nežádoucí je monotónní a nadměrně tichý hlas. Mešková (2012) podává přehled, čemu by se učitelé měli vyvarovat:

- asociační skoky,
- terminologická neadekvátnost,
- neadekvátní práce s paralingvistickými prostředky,
- nesrozumitelnost kontextu výpovědi učitele.

Verbální projev velmi často doprovází gesta, mimika, kinetické pohyby těla a spousta dalších, jež spadají pod nonverbální komunikaci. Těmito projevy si učitel může napomáhat k vyjadřování či jimi zdůrazňuje důležitost sdělených informací. Užití gest v plavecké výuce je velice důležité, například když žáci mají vodou zalité uši a gesta jim napomáhají pochopit prováděnou činnost, nelze však pouze jimi celý vyučovací proces řídit.

Učitel by se měl vyhnout nespisovnému jazyku, nářečí a slangu. Pro učitele plavecké výuky, je to velmi obtížné. Ve výuce se snaží verbální pokyny zjednodušovat a zároveň přemýšlet, jak nejlépe je podat, aby je žáci pochopili, často si při tom neuvědomují, jakým způsobem hovoří. V určitých regionech jsou nářečové prvky z velké části součástí mluvených projevů učitele, které mimo jiné mohou obsahovat slangová slova (Fialová, 2010). Slang je sám o sobě hodně využíván ve sportovním odvětví. Stejného názoru je i Jansa a kol. (2012), kteří slang definují jako speciální výrazy pro konkrétní sportovní oblast. V plavecké praxi se často užívají výrazy

„prsový“ (korektně prsařský), „motýl“ (plavecký způsob motýlek nebo jen motýlek), „tempo pod vodou“ (pohybový cyklus pod hladinou). Těmto slangovým výrazům rozumí lidé, jež se v plaveckém prostředí pohybují, jsou zcela nežádoucí v písemném projevu. Z pedagogického hlediska je užití odborného slangu nevhodné, avšak v některých případech ušetří čas a žákům je bližší než složité odborné výrazy. Verbální projev učitele plavání by ale neměl být založen převážně na odborném slangu. Učitelé by měli vést své žáky k využívání odborného jazyka.

Dalším důležitým předpokladem pro porozumění verbálních instrukcí je, komu jsou informace sdělovány. Učitel musí brát v úvahu mentální a komunikační dovednosti žáků. Málokdy si uvědomuje, že jeho podání informací může být náročné. Měl by se zamýšlet, jaká slova bude užívat, zda nejsou pro skupinu, kterou vyučuje dosti složitá. Mešková (2012) uvádí faktory podporující porozumění:

- logická struktura obsahu učiva,
- sdělovat informace jasně a srozumitelně, obtížnost slov volit podle úrovně myšlení žáků,
- přiměřeně volit mimojazyčné prostředky (síla hlasu, intonace, řečnické pauzy),
- srozumitelnost kontextu výpovědi učitele.

Rovněž sám učitel musí rozumět tomu, co říká. Gavora (2005) klade velký důraz na suverénní znalost učiva pedagogem. Pokud tomu tak není, žáci tuto skutečnost rychle odhalí, neboť se učitel sám prozradí, například nelogickým pořadím informací, nejistotou, která se projeví neverbálně.

Učitel plaveckou výuku řídí instruktáží k daným cvičením. Názorná ukázka, bez patřičných instrukcí, nedokáže vystihnout záměr cvičení, které je požadováno. To, jak učitel komunikuje s žáky, vystihuje jeho osobnost a jeho vztah k žákům či pojetí vyučovacího procesu, řídicí didaktický styl.

I přesto, že podmínky v prostředí plaveckého bazénu, nejsou příznivé, měl by učitel dodržovat základní požadavky na mluvený projev.

Dytrtová a Kuhrtová (2009) shrnuly požadavky na mluvený projev učitele:

- mluvit spisovně, výrazně a plynule,
- své myšlenky sdělovat jasně, srozumitelně a logicky uspořádaně,

- přizpůsobit obsah výkladu intelektové vyspělosti a dosavadním zkušenostem žáků.

Dle Slavíka (2012) člověk dosáhne dokonalého projevu pouze tehdy, bude-li ho pravidelně nacvičovat a současně kultivovat všechny složky verbálního projevu. Učitel plavecké výuky, buď podává informace o průběhu výuky, pokyny k danému cvičení nebo poskytuje žákům zpětné informace. Z tohoto důvodu Průcha (2013) vyvozuje, že kvalita verbálního projevu učitele je jedním z nejdůležitějších předpokladů dosažení efektivního vyučování.

Mluvený projev učitele, lze hodnotit podle několika paralingvistických prostředků. Ne všichni autoři je definují stejně. Pro Mareše a Krivohlavého (in Jansa a kol., 2012) mají podstatný význam následující zřetele:

- **Intenzita hlasového projevu** – hlasitý či tichý.
- **Tón a barva hlasu** – změna výšky barvy hlasu.
- **Délka projevu** – přespříliš dlouhý projev snižuje pozornost příjemce.
- **Rychlost projevu** – příliš rychlá řeč je pro žáky nesrozumitelná.
- **Pauzy v řeči** – krátké pauzy umožňují strukturovat sdělený obsah, nesmí být však příliš dlouhé, neboť mají rušivý efekt.
- **Akustická náplň přestávek** – pauzy mohou být vyplněny akustickým šumem, např. ehm, hm.
- **Přesnost řeči** – přeřeknutí, zkomolení slov, použití nevhodných výrazů.

Slavík (2012) je doplňuje o čistotu výslovnosti a čistotu projevu. Fialová (2010) ještě zmiňuje emocionalitu řeči, která vyjadřuje vzájemné vztahy mezi účastníky vyučovacího procesu, k povolání, k životu.

I když jsou na učitele sportovního odvětví kladeny nižší nároky na jazykovou čistotu než na učitele vyučující školní předměty, měl by být pro své žáky přirozeným vzorem, nebo jak uvádí Dytrtová a Krhutová (2009) nositelem kultivovaného projevu chování a jednání.

3. CÍLE, ÚKOLY A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

3.1 Cíle práce

Cílem práce je posoudit, zda je možné hodnotit profesní dovednosti „podání instrukcí k provedení pohybového úkolu“ v rámci plavecké výuky námi zvolenými metodami, a zda lze nalézt odlišnosti ve zvládnutí modelové situace mezi studenty bakalářského studia Tělesné výchovy a sportu (osoby bez pedagogické praxe) a učiteli katedry plaveckých sportů FTVS UK (osoby s pedagogickou praxí). Zaměřili jsme se především na kvalitu verbálního a nonverbálního projevu učitele, který má zásadní postavení v plavecké výuce.

3.2 Úkoly práce

Pro realizaci výzkumu byly stanoveny úkoly:

- zvolit výzkumný soubor, čtyři studenty bakalářského studia Tělesné výchovy a sportu a čtyři učitele katedry plaveckých sportů FTVS UK,
- zvolit období pro sběr dat,
- nalézt dostatečně vyhovující prostory k uskutečnění výzkumu,
- studium odborné literatury podávající informace k řešenému problému,
- pořídit videozáznamy plaveckých cvičení,
- stanovit sledované aspekty ve verbálním a neverbálním projevu, zvolit vhodné metody analýzy verbálního a neverbálního projevu probandů,
- pořídit záznamy verbálního a neverbálního projevu každého probanda,
- provést přepisy snímků,
- analyzovat a vyhodnotit získané výsledky
- formulovat závěry do výzkumné zprávy.

3.3 Výzkumné otázky

Předpokládáme, že prostřednictvím výzkumu získáme odpovědi na následující výzkumné otázky:

- 1) *Je možné námi zvolenou metodou hodnotit verbální a neverbální projev probandů?*
- 2) *Mají pedagogické zkušenosti vliv na celkový projev učitele plavání v testované situaci?*
- 3) *Bude se u osob s pedagogickou praxí projevovat vyšší míra využívání neverbální formy instrukce?*
- 4) *Nalezneme rozdíl v době podávané instrukce mezi studenty a učiteli?*
- 5) *Vyazuje verbální projev učitele s delší praxí větší míru kultivovanosti a srozumitelnosti?*
- 6) *Je pravděpodobnější výskyt nežádoucích jevů (samovolné pohyby, hezitační zvuky, pauzy, protažení výslovnosti) u osob bez praxe?*

4. METODICKÁ ČÁST

4.1 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor tvořilo 8 probandů, 4 studenti bakalářského studia na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy v Praze (dále UK FTVS), oborů Tělesná výchova a sport, Tělesná výchova a sport pro osoby se specifickými potřebami a 4 učitelé katedry plaveckých sportů UK FTVS. Velikost výzkumného souboru byla limitována výzkumnými podmínkami a ochotou ke spolupráci. Etická komise UK FTVS vyjádřila s realizací výzkumu souhlas dne 27. 6. 2016. Probandi poskytli informovaný souhlas s natáčením a analýzou videozáznamu výzkumné situace (viz příloha č. 3).

Prostřednictvím osobního rozhovoru s každým zúčastněným nám byly poskytnuty následující informace.

Učitel 1 je žena, absolventka z roku 1992 na UK FTVS, obor se sportovní specializací plavecké sporty. Je odbornou asistentkou na katedře plaveckých sportů UK FTVS. Má více než 25 let pedagogické praxe trenérské a učitelské v oblasti plavání.

Učitel 2 je muž, absolvent z roku 2013 na UK FTVS, obor se sportovní specializací plavecké sporty. Je externím učitelem na katedře plaveckých sportů UK FTVS. Má 8 let pedagogické praxe v oblasti plavání.

Učitel 3 je žena, absolventka z roku 2012 na UK FTVS, obor se sportovní specializací plavecké sporty. Je odbornou asistentkou na katedře plaveckých sportů UK FTVS. Má 10 let pedagogické praxe v oblasti plavání.

Učitel 4 je žena, absolventka z roku 1991 na UK FTVS, obor se sportovní specializací plavecké sporty. Je odbornou asistentkou na katedře plaveckých sportů UK FTVS. Má více než 25 let pedagogické praxe v oblasti plavání.

Student 1 je muž ve věku 21 let. Nyní studuje 1. ročník UK FTVS obor tělesná výchova a sport. S vedením a organizací plavecké výuky doposud nemá žádné zkušenosti. Poprvé se s výukou plavání v roli edukanta setkal až při studiu na UK FTVS. Absolvoval povinné předměty Plavání I a Plavání II. zaměřené na osvojení si techniky plaveckých způsobů, startů a obrátek, na záchranné plavání, zatěžování ve vodě a na diagnostiku a korekci plavecké techniky, jehož součástí jsou hodnocené didaktické výstupy studentů. Není ještě absolventem plaveckého předmětu Teorie a základy didaktiky plavání. Plavání se věnuje rekreačně z pozice učitele plavání.

Student 2 je muž ve věku 20 let. Navštěvuje 1. ročník UK FTVS obor tělesná výchova a sport. Absolvoval povinné předměty Plavání I a Plavání II. Není ještě absolventem plaveckého předmětu Teorie a základy didaktiky plavání. S vedením a organizací plavecké výuky doposud nemá žádné zkušenosti. V dětském věku 3 roky trénoval v plaveckém oddíle Lokomotiva Trutnov. V současnosti se plavání věnuje pouze rekreačně.

Student 3 je žena ve věku 23 let. Dokončuje 3. ročník UK FTVS obor tělesná výchova a sport pro osoby se specifickými potřebami. Plavání pro ni není oblíbenou činností, má však epizodickou zkušenost s plaváním osob se zrakovým postižením. Absolvovala povinné předměty Plavání I a Plavání II. a Plavání pro osoby se specifickými potřebami, který zhruba obsahem odpovídal předmětu Teorie a základy didaktiky plavání.

Student 4 je muž ve věku 22 let. Absolvuje 2. ročník UK FTVS obor tělesná výchova a sport. Poprvé do kontaktu s výukou plavání přišel až při studiu na UK FTVS. Absolvoval povinné předměty Plavání I a Plavání II. a Teorie a základy didaktiky plavání. S organizací a vedením výuky má tedy zkušenosti v rámci vedení výuky svých spolužáků během didaktických výstupů.

4.2 Postup práce

4.2.1 Organizace výzkumu

Analýza verbálního a neverbálního projevu učitele plavecké výuky se uskutečnila v "laboratorních" podmínkách, v seminární místnosti katedry plavání UK FTVS. Naším záměrem bylo velmi komplikovanou reálnou situaci didaktické situace z bazénového prostředí zjednodušit. Naším cílem pro tento dílčí výzkum nebylo objektivizovat kvalitu poskytnuté instrukce hodnocením reakce studentů, např. jejich úrovní pochopení, kvalitou realizace pohybového úkolu, jakkoliv by tato objektivizace byla žádoucí. S vědomím obtížnosti řešeného problému jsme se zaměřili pouze na ověření možnosti hodnotit verbální a neverbální projev v laboratorních podmínkách, tedy bez přítomnosti studentů, mimo bazénové prostředí. Předpokládali jsme, že reálná situace je zcela jistě učitelům, ale i studentům dostatečně známa a že nebude zásadním problémem se do této situace dostatečně projektovat.

Sběr dat proběhl ve zkouškovém období v průběhu června 2016. Probandi neměli mezi sebou kontakt, dostavovali se k natáčení videozáznamů jednotlivě. Testová situace byla identická. Videozáznamy snímala vždy stejná osoba, ve stejném prostředí, za stejných podmínek. Poučení probandů proběhlo vždy stejně. Probandi byli snímáni v místnosti v blízkosti stěny, proti neutrálnímu pozadí, vždy na stejném místě. Dostali pokyn hledět do kamery jako na studenty, které si představovali.

Videozáznamy byly pořízeny mobilním telefonem LG – L65 D280n s velikostí 4.3“ a rozlišením displeje 800 x 480, jehož součástí je videokamera s rozlišením 5 Mpix. Kvalita takto pořízeného záznamu byla pro analýzu dostačující a nebylo nutné řešit výpůjčku kvalitnější videokamery. Prostřednictvím kabelu USB jsme záznamy převedli do počítače, kde jsme využívali program Windows Media Player, který umožňuje manipulaci s časem (zastavení, posunutí, opakované přehrání). Při transkripci jednotlivých videozáznamů, jsme hodně pracovali s časem, neboť jsme museli identicky zaznamenat instrukce, které proband uváděl ve videozáznamu. To vedlo k neustálému pozastavování, přetáčení a znovu přehrávání záznamů. Prostřednictvím času, jsme mohli vyhodnotit některé aspekty, které nešly pouhým pozorováním zachytit. Čas nám umožnil stanovit průměrnou rychlost, časový interval sdělování instrukcí všech

probandů a vyobrazit časový úsek, v němž probíhala pohybová ukázka, znázorňující pohybové cvičení ve vodě.

4.2.1 Pořízení videozáznamu verbálního a neverbálního projevu učitele plavání

Pro potřeby samotného výzkumu, byly pořízeny 3 videozáznamy, na kterých byla provedena pohybová cvičení ve vodě s různou obtížností. Cvičení byla popsána v příloze č. 3 a jejich videozáznam je k dispozici v příloze č. 4. Videozáznamy cvičení byly ukazovány probandům v programu Windows Media Player v notebooku HP Pavilion x360 – 13 – s007nc (N1L95EA) s FHD displejem o velikosti 13,3“ a rozlišení 1920 x 1080 px. Notebook disponuje grafickou kartou Intel HD 5500, operační paměť 4 GB RAM DDR3 a B&O PLAY se dvěma reproduktory. Záznamy probíhaly v časové smyčce v intervalu 1 minuty.

Úkolem probandů bylo každé cvičení popsat formou instrukce pro studenty bakalářského studia na UK FTVS v prostředí, které bylo všem probandům známé, bazén dlouhý 25 m v Tyršově domě (Újezd 450, Praha 1). Probandi byli požádáni, aby si představili reálnou situaci plavecké výuky.

Sběr dat proběhl jednotlivě u každého probanda. Testová situace začínala klidným poučením probandů o tom, co je jejich úkolem. Všechny jejich dotazy byly vždy zodpovězeny, časově tato fáze nebyla omezena. Následně byl každému probandovi ukázán záznam prvního cvičení. Videozáznam, který se opakoval, mohli probandi sledovat 1 minutu. Po té si probandi měli možnost také po dobu 1 minuty svůj výstup promyslet. Oba minutové intervaly byly měřeny pomocí stopek. Po uplynutí časového limitu byl proveden záznam verbálního a neverbálního projevu probandů, který nebyl časově limitován. Identicky proběhlo pořízení videozáznamu instrukce druhého i třetího cvičení. Mezi jednotlivými záznamy výzkumník vždy počkal, až probandi dají sami pokyn, že jsou připraveni k absolvování další testové situace.

4.2.2 Analýza verbálních a nonverbálních projevů

U verbálního projevu jsme zaznamenávali užití lingvistických a paralingvistických jevů a u projevu neverbálního výskyt neuvědomovaných pohybů a pohybové ukázky. Abychom mohli verbální projevy analyzovat, byla nutná jejich transkripce. V prepisech videozáznamů jsme zaznačili symboly, znázorňující lingvistické a paralingvistické jevy, podle kterých jsme hodnotili častost užití těchto aspektů. Lingvistické jevy (odborné výrazy, slang, plevelná slova, nespisovnost, gymnastické názvosloví, opakovanost, abreviace) jsme vyjádřili procentuálně vzhledem k celkovému počtu sdělených slov, odpovídající hodnotě 100%. Výsledné hodnoty byly znázorněny ve výsečových grafech (1 – 8) zvláště pro každého probanda. Pleonasmus i porušení spisovné normy v oblasti morfologické a lexikální taktéž spadají do lingvistických jevů, ale z hlediska jejich funkčnosti, je nebylo možné zaznačit do stejných výsečových grafů. Četnost výskytu byla hodnocena podle počtu znaků v transkripcích, které je vyobrazují a následně přenesena do sloupcového grafu (10). Stejný způsob byl využit i u paralingvistických jevů (hezitační zvuky, pauzy, protažení výslovnosti, důraz, jiné), znázorněných v sloupcovém grafu (9).

Výskyt neuvědomovaných pohybů (gestikulace rukama, kinetické pohyby hlavy, změny postoje atd.) jsme znázornili do sloupcových grafů (11 – 18) zvláště pro každého probanda. Průběh byl stejný jako u hodnocení paralingvistických jevů, tedy podle počtu užití daným probandem.

Vyhodnocení výskytu pohybové ukázky bylo mnohem složitější, než předchozí hodnocení. Jak už jsme se zmiňovali, pomocníkem byl čas. Při pozorování videozáznamu jsme čas pozastavili v místě, kdy nastal začátek průběhu pohybové ukázky, následně znovu rozjeli a zastavili v době, kdy proband pohybovou ukázkou dokončil. Sečetl se celkový čas, vynaložený ke všem třem projevům každého probanda a procentuálně se vyjádřilo zastoupení pohybové ukázky v prvním, druhém a třetím cvičení k celkovému času, který představoval hodnotu 100%.

Dále jsme hodnotili průměrnou rychlost, dobu trvání jednotlivých výstupů, počet sdělených slov a plynulost. Průměrnou rychlost jsme získali prostřednictvím matematických operací, kdy byl celkový počet slov vydělen dobou trvání všech výstupů dílčích probandů. U jednotlivých cvičení jsme průměrné rychlosti získali dělitelností počtu slov, sdělených ke konkrétnímu cvičení a celkovou dobou daného výstupu.

Výsledky „negativních“ paralingvistických jevů (hezitační zvuky, prodloužení výslovnosti, pauzy a jiné slyšitelné zvuky) umožnily hodnocení plynulosti projevů jednotlivých probandů.

Podle přehledu verbálních a neverbálních pokynů (viz příloha 3), které považujeme za nezbytné k osvětlení pohybového cvičení ve vodě, jsme pozorovali odlišnosti v poskytnutých instrukcích probandy.

4.2.3 Značení sledovaných aspektů

Považujeme za nezbytné osvětlit sledované oblasti a jejich značení, které je vyobrazují. Pro verbální projev jsou to následující aspekty:

- Odborný termín – slova, známá především plaveckou obcí, značené tučným písmem a kurzívou – „***kotoulová obrátka***“.
- Slang – způsob vyjádření typický pro plaveckou profesi, značené kurzívou – „*motýl*“.
- Nefunkční, nadužívané výrazy – „výplňková, plevelná“ slova, značená tučným písmem – „**a, to, potom**“.
- Nespisovná slova – nespisovný jazyk (nezahrnuto nářečí), značené obdélníkovým tvarem- „naplavávat“.
- Gymnastické názvosloví – výrazy z oblasti gymnastiky, značené přerušovanou čarou – „vzpažit“.
- Opakování jazykového vyjádření – opakování slova, části vět, celých vět, značené tučným písmem a podtržené jednou čarou – „**plavete, plavete**“.
- Abreviace – částečně řečené / napsané slovo, značené kulatou závorkou – „(popla)“ namísto poplavat.
- Pleonasmus – hromadění synonym různého druhu, značené velkým písmem „POMALÁ, SPLÝVAVÁ“.
- Porušení spisovné normy v oblasti morfologické a lexikální – ohýbání, odvozování slov, slovní zásoba (zahrnuto nářečí), označení velkým písmenem a kurzívou, – „***KTEREJ***“.
- Hezitační, parazitní zvuky – „pazvuky“, porušování souvislé řeči, označení @.
- Protážení výslovnosti – většinou protážení samohlásky, označení :.

- Pauzy – delší časový úsek bez slyšitelného jevu (delší chvíle mlčení), označení ■.
- Intonace – intonační průběh klesavý nebo stoupavý, označení ↓↑.
- Důraz – zvýšení hlasitosti, značené podtržením dvěma čarami – „nohy“.
- Jiné zvuky – jiné zvukové projevy, označené tučným písmem a kulatou závorkou „(smích)“.

U pohybů konaných bezděčně vyhodnocujeme:

- Kývnutí – rychlý pohyb hlavy po kolmé ose nahoru a dolů.
- Opakované kývnutí – zdvojený rychlý pohyb hlavy po kolmé ose.
- Kývnutí (doleva/doprava) – rychlý pohyb pod určitým úhlem dolů a zpět do základní pozice.
- Zvednutí hlavy – zvednutí hlavy po vertikále a určitou dobu setrvání v této poloze.
- Pokles hlavy – pohyb hlavy po kolmé ose dolů a určitou dobu setrvání v této poloze.
- Obočí nahoru – oči široce otevřené.
- Obočí dolů – oči přivřené.
- Mrknutí – déle trvající mrknutí než mrknutí fyziologické.
- Gestikulace rukama – neverbální projevy horními končetinami.
- Změna postoje – zaujetí jiné polohy těla, (nezahrnujeme změny postoje při ukázce pohybu).
- Pohyby v prostoru – pohyby v okolním prostředí (nezahrnujeme pohyby v prostoru při pohybových ukázkách).

V transkripcích a jednotlivých grafech nesou osoby s pedagogickou praxí označení A, osoby bez pedagogické praxe jsou označeni písmenem C. Muž je A, žena B. Číslice určují pořadí.

4.3 Metody práce

Prostřednictvím empirických metod jsme získali potřebné údaje k realizaci výzkumu, který je zaměřen na analýzu verbálního a neverbálního projevu učitele plavání. První aplikovanou metodou bylo *pozorování*. Dle Švaříčka, Šedové a kol. (2014) je pozorování jednou z nejstarších metod sběru dat v kvalitativním výzkumu. Hendl (2012) uvádí, že pozorování je vlastně snaha zjistit, co se skutečně děje. Dalo by se říci, že jsme byli aktéři zúčastněného i nezúčastněného pozorování. I když výzkum neprobíhal v přirozených podmínkách plaveckého bazénu, ale v seminární místnosti katedry plavání, i přesto jsme byli přímými pozorovateli při modelové situaci výstupů probandů. Také nepřímými, jelikož jsme verbální a neverbální projevy znovu sledovali na pořízených videozáznamech a zaznamenávali jsme v nich sledované aspekty. Pozorování je velmi náročná metoda a jak uvádí Skalková a kol. (1983), vyžaduje patřičnou přípravu pozorovatelů. Společně s Chráskou (2007) formulují nároky, jež jsou kladeny na pozorovatele, aby pozorování probíhalo bezchybně:

- Specifikace objektu pozorování – pozorovatel si musí jasně určit, co chce pozorovat.
- Zaměřenost pozorování na cíl – co je potřeba zjistit.
- Organizovanost pozorování – jak budou sledované aspekty registrovány.
- Přesný záznam pozorování – jak budou získaná data analyzována a hodnocena.

Pozorování neposkytuje pouze popis sledovaných jevů, fotografie, ale jejím cílem je především schopnost formulovat hypotézy, jejichž prověření nastane dalším pozorováním (Skalková a kol., 1983).

Metoda pořizování videozáznamu může mít velký vliv na přirozené chování sledovaných osob. Gavora (2010) na tuto metodu odkazuje pouze v případě, je – li výzkum zaměřen pouze na přesnou a detailní analýzu verbální a nonverbální komunikace participantů. Rovněž poukazuje na skutečnost, že tento jev nelze zachytit jinak, než pořízením nahrávky. Miková a Janík (in Švaříček, Šedová a kol., 2014) podvolují technickou stránku pořízení záznamů druhu a cíli výzkumu, pro který je záznam nezbytně nutný pro jeho realizaci. V současnosti je tato metoda velmi populární a často využívaná i pedagogickými pracovníky.

Nesmíme opomenout zákon o ochraně osobních údajů zákon č. 101/2000 Sb., který je při užití této metody zásadní. Při pořizování videozáznamů manipulujeme

s osobními daty osob, jež jsou jeho součástí, proto byl nezbytný ještě před samotným zahájením výzkumu souhlas sledovaných osob. Také byly seznámeny s využitím videozáznamů, které budou uschovány pouze u hlavního řešitele a jedině na zažádání samotného účastníka, mu budou poskytnuta pouze jeho vlastní videa.

Videonahrávky nemusí být pořizovány pouze obvyklými videokamerami. Díky technickému pokroku můžeme k pořizování záznamů využít i mobilní telefony, které v sobě mají videokamery zabudovány a odpovídají kvalitám některých klasických videokamer. Manipulace s telefonem je velmi jednoduchá, neboť je lehký a snadně ovladatelný. Kamery v telefonu mají stejné funkce jako videokamery, snímek mohou přiblížit, oddálit, pozastavit, znovu rozběhnout, přetočit.

Pro kvalitu záznamu je důležité podle Mikové a Janíka (in Švaříček a Šed'ová a kol., 2014) respektovat tyto zásady:

- je-li záznam pořizován v místnosti, kameraman musí stát zády k oknu,
- pro dosažení co nejkvalitnějšího obrazu je vhodné umělé osvětlení – rozsvítit co nejvíce světel v místnosti,
- pokud je natáčeno více osob, je vhodné použít širokoúhlý konvertor rozšiřující úhel záběru,
- pokud se bude videozáznam transkribovat, je dobré použít u zkoumané osoby klopový mikrofon, zvuk bude kvalitnější, transkripce přesnější a rychlejší.

Pořizování záznamů touto metodou má své výhody i nevýhody. Výhodou videokamer je možnost soustavného promítání konkrétního záběru, můžeme ho využít v jakýchkoliv situacích. Velkou nevýhodou je efekt videokamer a samotného kameramana. Mohou u osob vyvolat pocity nejistoty, nervozity a celkově ovlivnit jejich chování.

Další metodu, kterou jsme ve výzkumu aplikovali, byla *transkripce*. Mayring (1990, in Hendl, 2012) uvádí čtyři druhy transkripce – doslovnou, komentovanou, shrnující a selektivní. My jsme užili doslovnou, kterou Hendl (2012) definuje jako proces, umožňující převod mluveného projevu do písemné podoby a komentovanou, která nám umožnila zachycení námi sledovaných aspektů, označených zvláštními znaky.

Pro získání osobních informací o sledovaných osobách bylo nezbytné využít metodu *rozhovoru*, nebo jak uvádí většina autorů interview. Chráska (2007) definuje

interview jako shromažďování dat o pedagogické realitě, která se zaměřuje především na oblast verbální komunikace tazatelů a respondentů. Gavora (1997) řadí rozhovor do výzkumných metod, umožňující proniknout do hloubky motivů a postojů respondentů a zároveň jim poskytují volnost odpovědí. Konkrétně jsme aplikovali nestrukturovaný rozhovor, přibližující se svou podstatou k přirozené komunikaci. I když výzkumník nemá předem stanovené otázky, musí vědět, jaké informace chce získat. Výhodou podle Chrásky (2007) je volnost návratu tazatele k předešlým odpovědím, jež pro něho nejsou dostatečně jasné a snadnější návaznost kontaktu mezi tazatelem a respondentem, která může mít vliv na upřímnost projevu.

5. VÝSLEDKOVÁ ČÁST

Transkripce videozáznamu

Provedli jsme transkripci videozáznamů jednotlivých verbálních projevů každého probanda, v nichž jsme si vytyčili sledované aspekty. Přepisy projevů uvádíme v pořadí, podle obtížnosti cvičení v posloupnosti od nejsložitějšího k nejjednoduššímu.

AB1

1. cvičení:

první cvičení poplaveme dvacet pět metrů ↓ prsa ↓ se **záběrovým cyklem** pod hladinu: u ↓ **a potom** ↓ bude následovat **to** ↓ že poplavete ↓ @ celou souhru *prsa*: ↓ **a** v době splývání **budou** ještě ↓ **budou** jedny nohy navíc ↓ **to** znamená ↓ ■ plavu po odraze: ↑ @ paže dolů k připažení ↑ **potom** se záběrem nohou | vysplýváte nad hladinu ↑ jdete jeden záběrový cyklus *prsa*: ↑ **a** následují pouze dolní končetiny ↓ **a** ■ poplavete už jenom *prsa* ↓ **a** dokola *nohy* ↓ tak můžeme

2. cvičení:

teď si vyzkoušíme: **kotoulovou obrátku** (s) se znakovým výjezde:m ↓ **to** znamená naplavete kraulem @ k **obrátkové stěně**: ↓ asi metr **od od** kraje: ↓ @ provedete kotoul vpřed ↓ vlastně jenom půlkotoul ↓ nohy dostanete na **obrátkovou stěnu** ↓ **a** odrážíte se v poloze na zádech ↓ ■ ■ **a vyjedete** znakové nohy ↓ vyjedete znakové nohy

3. cvičení:

provedeme odraz do splývání na prsou ↑ budete stát bokem ke stěně: ↑ provedete @ zanoření ↑ v poloze na boku: ↓ dáte obě paže do vzpažení ↑ odrážíte se ↓ ■ **a vyjedete** v poloze na boku ↓ na hladinu ↓ na prsou

AA2

1. cvičení:

budeme provádět cvičení *prsa plus nohy* ↓ ■ **ZAMĚŘENÝ** na @ splývání **a** vytaženou polohu při splývání ■ ↓ zahájíme jeden **PRSAŘSKEJ POHYBOVEJ cyklus CELEJ @**

↓ při splývání jeden *SAMOSTATNEJ PRSAŘSKEJ kop* ↓ ■ bez nádechu ↓ **a**: při tom cvičení (si) ZAMĚŘUJEM na DLOUHÝ splývání vytaženou polohu do konečků prstů

2. cvičení:

budeme provádět cvičení na @ obrátku na odraz v poloze na boku ↑ @ při *kraulové obrátce* tady ten VODRAZ využíváme ↓ při *motýlkové a prsové* taky ↓ @ začnete v poloze @ na boku u: stěny bazénu ↑ spodní ruka ■ ve vzpažení ↓ horní ruka se @ drží okraje bazénu ↑ **a**: v poloze v této poloze provedete odraz do hladiny ↑ ■ @ ihned po odraze zaujmete hydrodynamickou polohu ↑ vytaženou ↓ **a** jenom splýváte co nejdál **to DE**

3. cvičení:

budeme provádět cvičení na *znakovou obrátku kotoulovou obrátku* ↓ @ zjednodušíme **to** ↓ naplaváváme *kraulem* ↑ směrem ke stěně ↓ u stěny *kotoulová obrátka* ↓ **a** odraz v poloze na zádech ↑ **a** vyjedeme *znakovýma nohama* ↑ @ důraz na vytaženou polohu ↓ **a** hydrodynamickou polohu

AB3

1. cvičení:

poplavete ↓ dvacet pět metrů ↓ POMALÁ ↓ SPLÝVAVÁ ↓ *prsa* ↓ ale **k tomu** ještě přidáte SAMOTNÝ ↓ PRSOVÝ kop navíc ↓ **to** znamená ↓ že **to** bude vypadat asi **takto** ↑ poplavete jeden záběr **a** kop současně: ↑ **a k tomu** jeden samotný kop nohama ↓ zase současně ↑ splývám ↓ **a jeden** samostatný kop nohama

2. cvičení:

dostáváme se k nácviku *kotoulových obrátek* ↓ **takže** po vás teď budu chtít ↓ abyste ↓ provedli @ plavali *kraulem* ↓ ke zdi ↓ naplavali na *obrátku* ↓ provedli jste kotoul ↓ **a** (v zá) otočili se na záda ↓ **a** vysplývali ↓ vykopali se *znakovýma nohama* na hladinu

3. cvičení:

dostáváme se k dalšímu cvičení **a** tím ↓ jsou odrazy do splývání ↓ **takže** ↓ vy ↑ si připravíte nohy na stěnu: ↓ kolmo ↓ ■ ke stěně ↓ druhou rukou se můžete přidržovat ↓ jedna ruka je ve vzpažení vpředu ↓ odrazíte se ↓ **a rychle** se druhá ruka vrací k té první do vzpažení **a** necháte se jenom volně vysplývat na hladině

AB4

1. cvičení:

tak proto ↓ abychom zdůraznili ↓ lepší ↓ @ splývání ↓ **tak** zkusíme nyní cvičení s odrazem ↓ současně oběma nohama od stěny ↓ do splývání **a** pojedeme cvičení ↓ písařské ↓ při čemž na jeden záběr paží ↓ budeme provádět dva kopy ↓ se zdůrazněním splýváním ↓ ruce ve vzpažení ↓ hlava v prodloužení trupu

2. cvičení:

teď se pokusíme: ↓ @ provést ↓ na stěně ↓ obrátkové koto:ul ↓ přičemž naplavání provedeme technikou kraula ↓ **a po** odrazu od stěny ↑ **po** tedy obratu kotoulovém ↓ se odrazíme do splývání v poloze na zádech ↓ rozjedeme **po** ■ odrazu delfínovým kopem ↓ ruce držíme VYTAŽENÉ ↓ NAPNUTÉ ve vzpažení ↓ hlava v prodloužení trupu

3. cvičení:

ta:k ↓ odrazem od stěny: ↓ v poloze na boku: ↓ vrchem připojení ↓ horní končetiny ↓ výrazný odraz oběma nohama do splývání ↓ splýváme co nejdále

CA5

1. cvičení:

teraz ideme plávať ■ prsia ↓ dvadsaťpat metrov ↑ ale s istou] modifikáciou ↑ **že:** ↓ plaveme: jeden záber ↓ ■ **vlastně** rukami ↑ ■ **a:** urobíme pri tom ↓ dva KOPY ■ dve KOPY nohou ↓ ■ čiže ↓ začínáme ↓ **že:** ↓ zabudnime na: ↓ záberový cyklus pod hladinou ↑ **a potom vlastně** ↓ ■ urobíme: jeden záběr (ru) pažemi ↑ kopněme ↑ **a:** ale ruky nám ostavajú ve vzpažení ↑ **a** hlava je medzi pažemi ↑ **a** spravíme druhý kop ↑ ■ **a** s druhým kopom sa vynoríme ↓ **a** (id) pokračujeme ďalej

2. cvičení:

nyní ideme trénovať kotúlovú obrátku ↑ ■ **vlastně** ↓ z vyznačenej časti naplavávame kraulom ↑ ■ spravíme kotúlovú obrátku ↑ **a:** ■ vyplavávame ↓ ■ na zádech ↑ ■ **v:** ■ poloze na zádech **a:** ruce jsou vo vzpažení ↑ ako na znak ↑ **a:** provádíme: delfínový kop ↓ keď sa odrážame **vlastně** ↓ od stěny ■ ↓ bazéna

3. cvičení:

id'eme ↓ trénovat' ↓ odrážanie sa ↓ od stěny bazéna ↑ **že** plavec je v polohe **že**: pravou rukou sa drží okraja bazéna ↓ **a**: ■ **vlastně** ↓ chodidla má nalepené na stěně bazéna ↑ ■ **a**: čo najvetšou silou sa odrazí ↑ **a**: pravou rukou **vlastně** ■ ju dá do vzpažení **a**: ■ **vlastně** ↓ ■ (**smích**) sa odráža **a**: tělo má vo vzpriamenej polohe

CA6

1. cvičení:

ta:k poplaveme prsa ↑ (**hluboký nádech**) spolu se počátečním odrazem (s:) od stěny **a**: záběrem pod vodou který ukončíme v oblasti kyčlí ■ ↓ **po té** zahájíme **prsařskou souhru** ↓ **po** které navážeme znovu do splývavé polohy ↓ **a**: hned **po** splývavé poloze ■ **prsařský kop**

2. cvičení:

poplaveme *kraula* ↑ @ kde se zaměříme na: **kotoulovou obrátku** @ ↓ ■ **po**: odrazu od zdi provedeme **delfínové vlnění** v poloze na zádech ↑ **a**: ruce jsou ve vzpažení ↓ **a po** (náde) nádechu následně provedeme *znakové nohy* ↓ až na konec bazénu

3. cvičení:

budeme provádět odraz od stěny v poloze na boku ↑ **a**: přejdeme do postupného splývání až do zastavení ↓ **dohmatová** ruka jde vrchem **a** (spo) spodní ruka jde (**smích**) spodem

CB7

1. cvičení:

poplaveme **plavecký způsob prsa** přes celou délku bazénu (**hluboký nádech**) ↓ po odraze od stěny ↑ přejdeme do splývavé polohy **po té** co vyplujeme nahoru ↓ ■ (**mlasknutí**) **tak** ↓ začneme (pla) **plavecký způsob prsa (hluboký nádech)** ↓ ve kterém přejdeme do splývání ↓ **a** vždy ve splývání **ĚŠTĚ** přidáme **prsařský kop**

2. cvičení:

poplaveme do čtvrtky bazénu **plaveckým způsobem kraul** ↓ směrem ke stěně ↓ kde **po té** provedeme **kotoulovou obrátku** a přejdeme do splývavé polohy na zádech ↑ kde začneme **delfínové vlnění** a **po té** ↑ co vyplujeme na hladinu ↑ zůstaneme (**hluboký nádech**) ve splývavé poloze a pouze přidáme *znakové nohy*

3. cvičení:

provedeme odraz od stěny na boku: ↑ **takže** ↓ přiložíme si nohy k okraji bazénu: ↑ spodní ruka půjde do vzpažení a **po té** ↓ **po** odraze od stěny ↓ přiložíme vrchní ruku k spodní a pokračujeme ve splývavé poloze na břiše

CA8

1. cvičení:

řed'ka PŮJDEM první cvičení @ způsob *prsa* ↑ @ odrazíte se od stěny @ ↓ půjdete první @ **záběrový cyklus** pod vodou ↑ a: dále budete pokračovat @ dvě tempa @ ↓ dolní končetiny ↓ a do toho vždycky přidáte jedno tempo horních končetin

2. cvičení:

další cvičení **KTERÝ** poplaveme ↓ @ začneme ↓ tak pět metrů od @ stěny rozplaveš @ kraulovýma ↓ ■ **kraulovým způsobem** ↑ @ připlaveš ke stěně ↓ uděláš **kotoulovou** (obrá) **obrátku** a vyplaveš: @ na **znak** ↓ **znakovýma nohama**

3. cvičení:

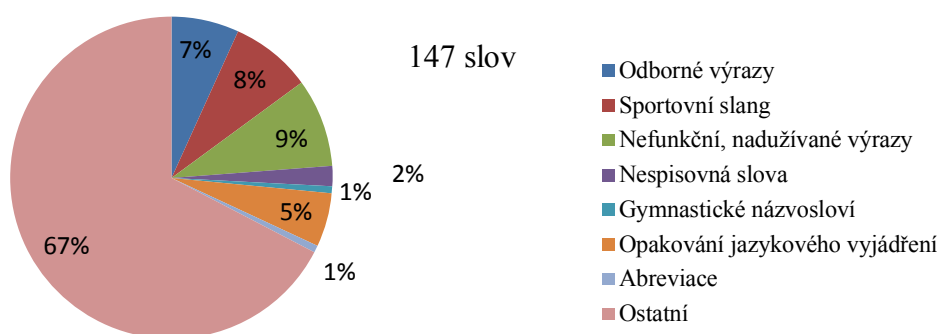
cvičení které provedeme ↓ bude ↓ @ odraz od stěny ↑ bude **to** bokem ↑] ■ (vlast) odrazíte se ↓ přenesete horní končetinu ↓ ■ horem ↑] a: do (splýva) do splývavé polohy: ■ ↓ vyplaveme

Analýza verbálního projevu

Výskyt lingvistických jevů

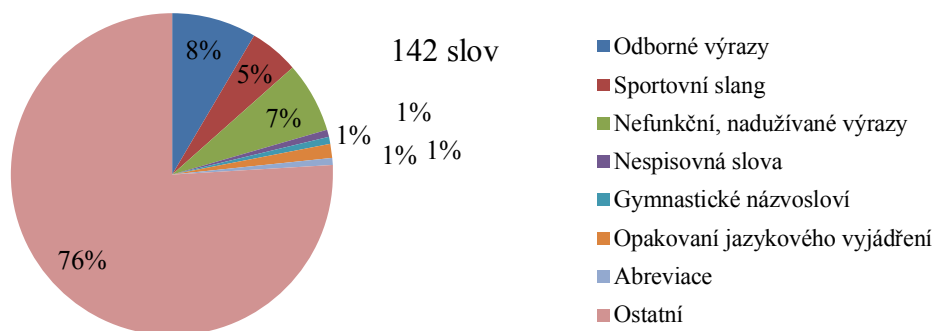
Následující grafy 1 – 8 znázorňují procentuální zastoupení sledovaných lingvistických jevů vzhledem k celkovému počtu sdělených slov ve verbálních projevech probandů, ke všem pohybovým cvičením ve vodě. První čtyři grafy se týkají osob s pedagogickou praxí a zbylé čtyři pojednávají o osobách bez praxe.

Graf 1 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda AB1

Největší dosažené hodnoty vidíme u plevelných slov (9 %), slangu (8 %) a odborných výrazů (7 %). Vzhledem k počtu slov, není výskyt těchto jevů nijak zvláště výrazný, avšak užití slangu by se mělo redukovat na minimum. Proband AB1 z plevelných slov nejvíce aplikoval slovní spojení „a potom“, kterým vyjadřoval přechod k další fázi provedení popisovaného pohybu. Význam opakování jazykového vyjádření (5 %) spočíval v principu „opomenutí“ toho, co už bylo probandem řečeno. V obsahu sdělení se vyskytla pouze tři nespisovná slova (2 %) jako „naplavávat“, „vysplývat“, „půlkotoul“ a jedno gymnastické názvosloví (1 %) „vzpažení“.

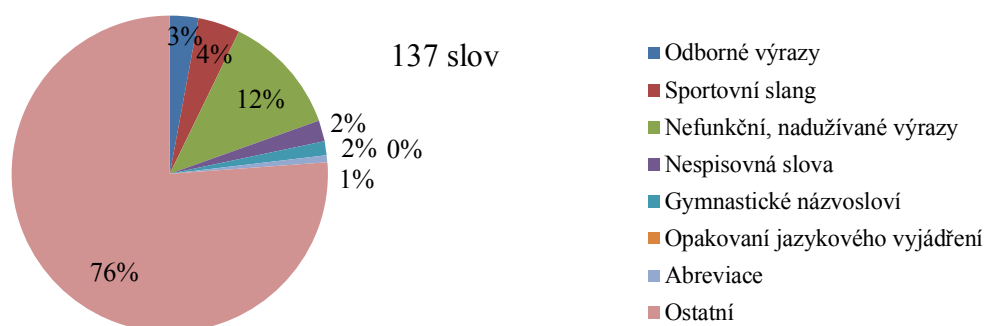
Graf 2 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda AA2

Největší zastoupení ve verbálním projevu probanda AA2 mají odborné výrazy (8 %) a o jedno procento méně plevelná slova (7 %). Užití plevelných slov není v tomto

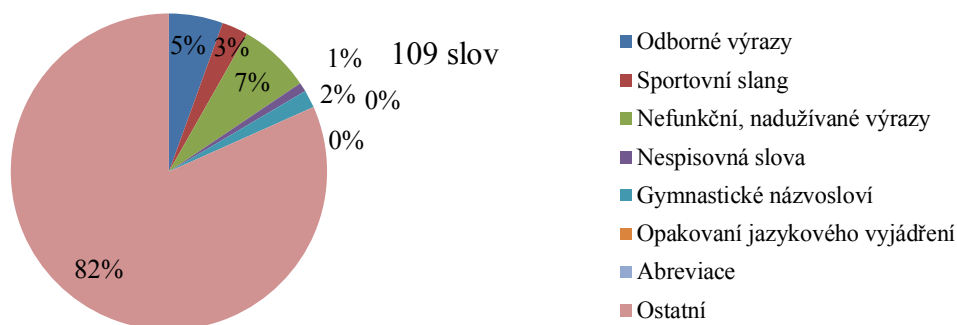
případě závažným prohřeškem, neboť jich není tolik, aby v projevu na sebe poutala přílišnou pozornost. Nespisovná slova konkrétně „naplaváváme“, stejně jako gymnastické názvosloví „vzpažení“ a abreviace zaujímají pouze 1 %. Proband dvakrát za sebou zopakoval slovo „v poloze“, protože špatně formuloval větu a následně po sdělení slova „v poloze“ si tento fakt uvědomil a znovu větu přeformuloval.

Graf 3 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda AB3

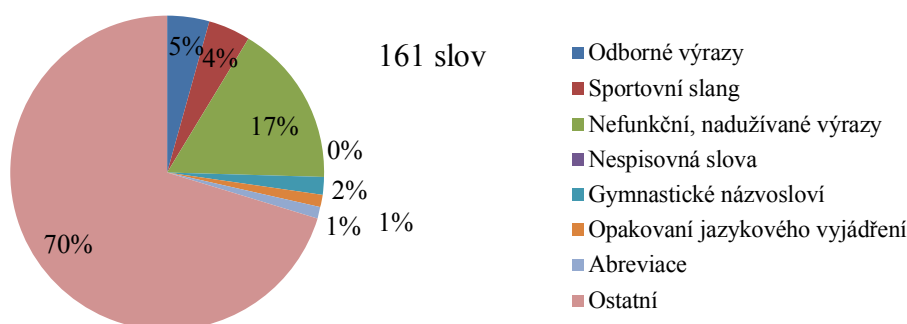
Plevelná slova mají v mluveném projevu oproti ostatním aspektům dosti zřetelné zastoupení (12 %). Ale stejně jako u probanda AB1, je jejich užití vzhledem k celkovému počtu slov akceptovatelné. Většinou jsou využita jako dopomoc upozornění na důležité momenty, neboť na ně byl kladen velký důraz. Zaznamenali jsme výrazy typu „takže“, „k tomu“. Hodnoty ostatních aspektů se nijak neliší, pohybují se v rozmezí 4 – 1 %. Nespisovná slova „naplavávat, vysplývat“ byla v projevu užitá celkově čtyřikrát (2 %). Věty byly jasně formulovány, nevyskytla se opakovanost určitých slov, pouze jedno přeroknutí „v zá“, které označujeme jako abreviaci (1 %). Gymnastické názvosloví „vzpažení“ užil proband dvakrát a to u třetího cvičení.

Graf 4 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda AB4

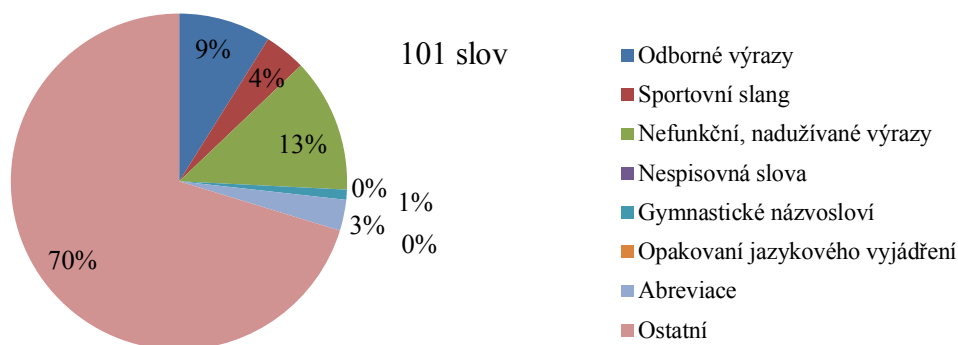
Všechny stanovené aspekty dosahují velmi nízkých hodnot. Abreviace a opakování jazykového vyjádření mají ve verbálním projevu nulové zastoupení. Nejvýraznější hodnotu mají plevelná slova (7 %), ze kterých konkrétně proband užil slova „tak“ a „po“. V projevu jsou užity pouze tři slangové výrazy, což odpovídá 3 %. Gymnastické názvosloví (2 %) zahrnuje výraz „vzpažení“, které bylo užito dvakrát.

Graf 5 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda CA5

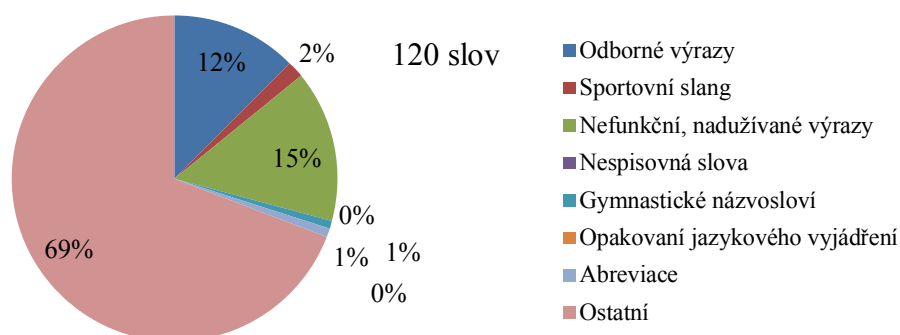
Jako první musíme uvést, že u probanda nebyla hodnocena nespisovná slova, neboť je slovenské národnosti. Mluví českým a slovenským jazykem současně, a protože nejsme kompetentní posoudit spisovnou slovenštinu, tuto sledovanou oblast jsme vynechali. Rovněž tomu je i u porušení spisovné normy v oblasti morfologické a lexikální, o níž se zmiňujeme později. Proband využíval plevelná slova velmi často, zaznamenali jsme 27 plevelných slov, které odpovídají 17 %. V mluveném projevu hodně přemýšlel a plevelnými slovy vyplňoval čas. Slang zaujímá hodnotu 4 % a o jedno procento více proband užil odborných výrazů. Gymnastické názvosloví užil třikrát (2 %). Opakovanost a abreviace odpovídají 1 %.

Graf 6 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda CA6

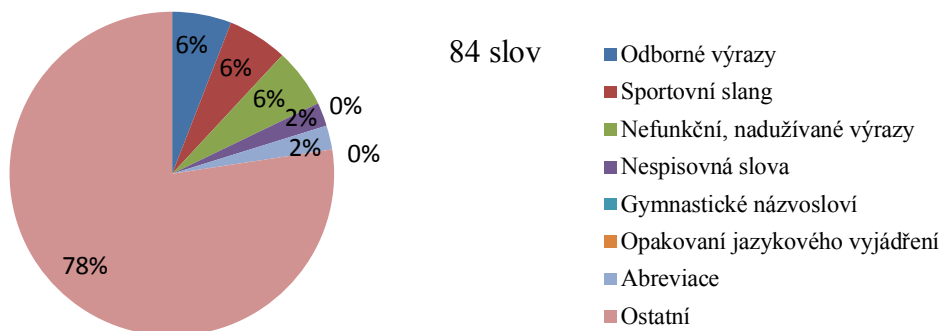
Proband z uvedených aspektů nejvíce užil plevelná slova (13 %), konkrétně „po“ a spojku „a“. Viditelný rozdíl je mezi odbornými výrazy (9 %) a slangem (4%). Pro mluvený projev je užití odborných výrazů vhodnější než slang, což výskyt těchto slov v mluveném projevu probanda z výše uvedeného grafu splňuje. Verbální projev nezahrnuje nespisovná slova ani opakovanost jazykového vyjádření. 3 % tvoří abreviace, která při podávání instrukcí není vhodná, neboť jejím užitím projev nabývá zmateného dojmu. Gymnastické názvosloví proband užil pouze jedenkrát, odpovídající hodnotě 1 %.

Graf 7 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda CB7

Z grafu je zřejmý častý výskyt odborných výrazů (12 %) a plevelných slov (15 %). Užití odborných výrazů hodnotíme jako pozitivum, avšak užití plevelných slov jako negativum. Proband velmi často ve svém projevu formuloval slovní spojení „po té“, prostřednictvím něhož se odkazoval na následující instrukce. V projevu se minimálně objevilo gymnastické názvosloví („vzpažení“) a abreviace, značící nedokončené slovo „pla“. Ostatní aspekty nebyly v projevu užity.

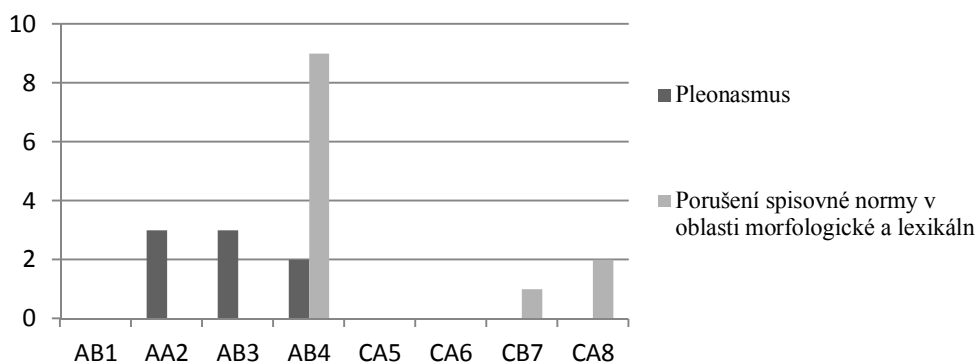
Graf 8 Zastoupení sledovaných aspektů ve verbálním projevu u probanda CA8

Odborné výrazy, slang, plevelná slova mají v projevu stejné procentuální zastoupení 6%. Z plevelných slov proband užil spojku „a“. Její užití není závažné, neboť se v celém projevu vyskytla jen čtyřikrát, stejně jako slang. Odborných výrazů bylo užití pětkrát, avšak procentuálně dosahují všechny tři aspekty stejných hodnot. Nespisovná slova a abreviace odpovídají 2 %. Gymnastické názvosloví a opakování proband ve svém projevu neužil.

Ve verbálním projevu jsme se zaměřili také na pleonasmus a porušení spisovné normy v oblasti morfologické a lexikální. Jelikož užití těchto dvou aspektů nebylo možné zaznamenat do výše uvedených grafů, považujeme za nezbytné, jejich výskyt znázornit prostřednictvím následujícího grafu 9.

Graf 9 Výskyt pleonasmu a porušení spisovné normy v oblasti morfologické a lexikální u probandů

Z Grafu 9 vyplývá, že pleonasmus byl užit pouze osobami s pedagogickou praxí, především u AA2, AB3 AB4, jehož prostřednictvím upozorňovali na důležitost správného provedení pohybu. Porušení spisovné normy viditelně převažuje o probanda AA2, ale mírné odchylky jsme zaznamenali i u CB7 a CA8.

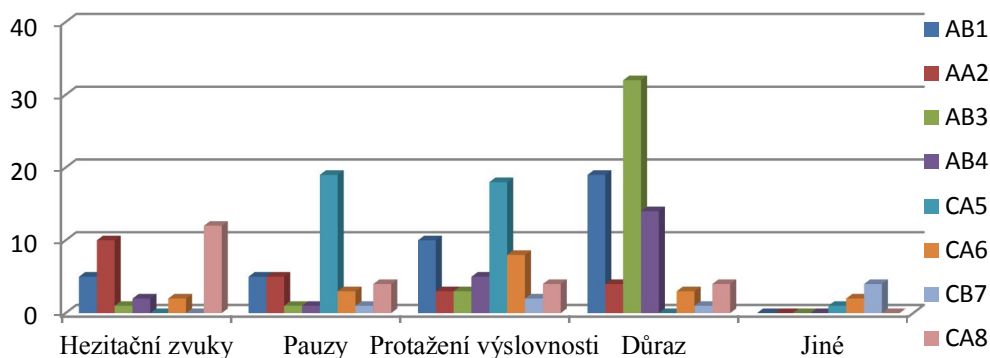
Výskyt paralingvistických jevů

Dalšími zkoumanými jevy jsou hezitační zvuky, pauzy, protažení výslovnosti, důraz a jiné (smích, slyšitelné dýchání), které mohou vyjma důrazu narušovat plynulost a srozumitelnost projevu. Důraz je velmi důležitý z hlediska upozornění. V plavecké výuce se využívá především, když chceme upozornit na danou činnost, její správné

nebo naopak chybné provedení. Na rozdíl od ostatních paralingvistických jevů má v mluveném projevu kladné opodstatnění.

Přehled často užívaných paralingvistických jevů ve verbálních projevech probandů poskytuje graf 10:

Graf 10 Výskyt paralingvistických jevů u jednotlivých probandů

Jak je zjevné, důraz převládal u osob s dlouholetou praxí, konkrétně u AB1, AB3, AB4, u probanda AA2 bylo zdůraznění ojediněle. Mluva osob bez praxe (CA5, CA6, CB7, CA8) v porovnání s osobami s praxí byla většinou monotónní, avšak některé instrukce byly osobami bez praxe, zejména probandem CB7 výjimečně zdůrazněny. Aspekt „jiné“ zahrnuje smích a slyšitelné dýchání, které jsme zaregistrovali u CA6 a CB7. Protažení výslovnosti bylo u všech probandů. Natahováním samohlásek zaplňují čas, při němž přemýšlejí, jaká slova dále budou formulovat. Obdobnou funkci zastávají také hezitační zvuky a pauzy.

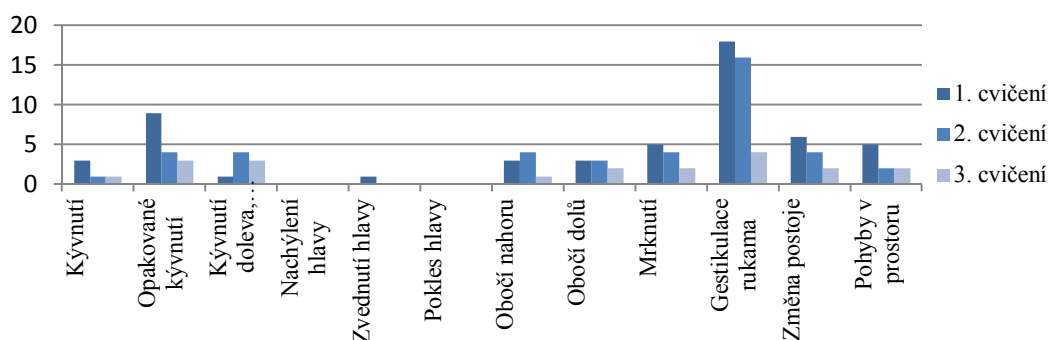
Analýza neverbálního projevu

U neverbálního projevu jsme analyzovali dvě oblasti. První pojednávala o pohybech konaných bezděčně, kde jsme stanovili sledované aspekty, na které jsme se zaměřili, a druhou oblastí byly pohybové ukázky, kterých probandi využívali k osvětlení pohybového cvičení ve vodě.

Výskyt neuvědomovaných pohybů

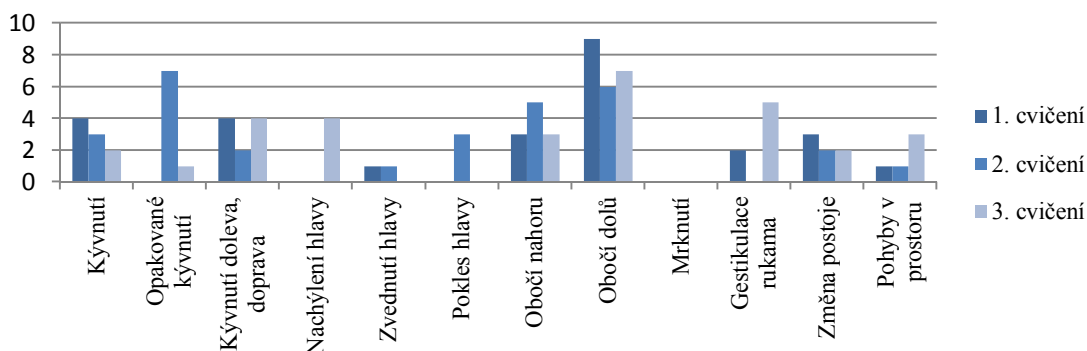
Grafy 11 – 18 poskytují přehled výskytu pohybů konaných bezděčně u jednotlivých probandů.

Graf 11 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda AB1

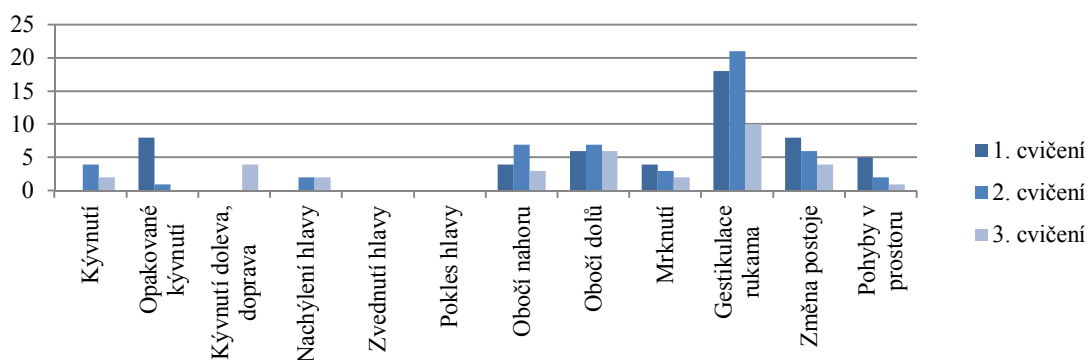
Proband AB1 nejvíce využíval gestikulace rukou. Při veškeré verbální komunikaci si dopomáhal nevědomky konanými pohyby rukou (rozevírání prstů, sekavé pohyby, rozhazování nebo spojování dlaní před sebou). Dalo by se říci, že každé slovo mělo svůj specifický pohybový doprovod. Opakované kývání hlavou považujeme za gesto, směřující k žákům, které znázorňuje jasnost provedení. Výskyt poklesu hlavy jsme u probanda nemohli zařadit k bezděčným pohybům, neboť byl součástí pohybových ukázek, tudíž byl konán vědomě a současně doprovázen častým zavíráním očí, které již mezi neuvědomované gesta řadíme. Úkroky do strany a zpět zapříčinily pohyby v prostoru, které byly také součástí změny postoje těla, stejně jako přenášení váhy z nohy na nohu. Samovolné pohyby u tohoto probanda nenarušují průběh podávání instrukcí a v průběhu pohybových ukázek se již nevyskytují.

Graf 12 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda AA2

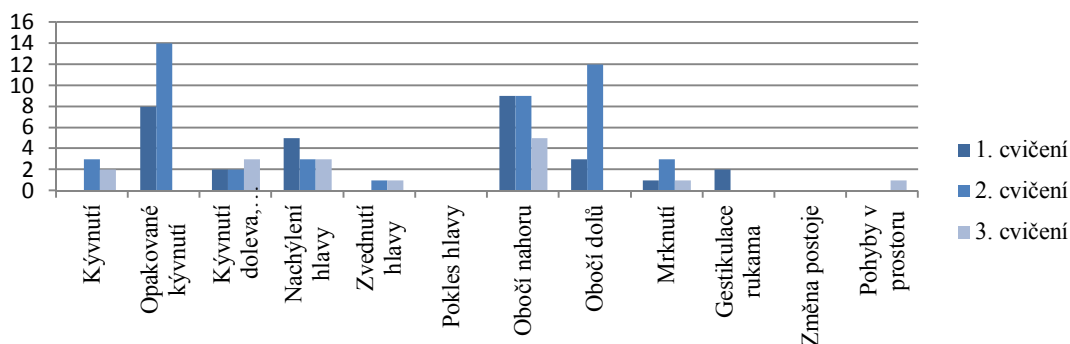
Proband po celou dobu svých výstupů nevykazoval výrazné změny polohy těla, obměňoval pouze držení paží (spojeny za zády, spojeny před tělem). Gestikulaci rukama jsme zaznamenali minimálně a to v případě poškrábání některých částí těla, konkrétně ruky a nosu. Velmi časté byly kinezické projevy hlavy, především kývání všemi směry. Otáčivé pohyby hlavy sice nespádají do sledovaných aspektů, ale považujeme je za nezbytné u tohoto probanda zmínit, neboť svůj pohled často směřoval do stran. S tím také souvisí pokles hlavy a pohled směřovaný k zemi. Změnu postoje zapříčinily malé krůčky, přenášení váhy ze špiček na paty a výše zmíněná změna polohy paží.

Graf 13 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda AB3

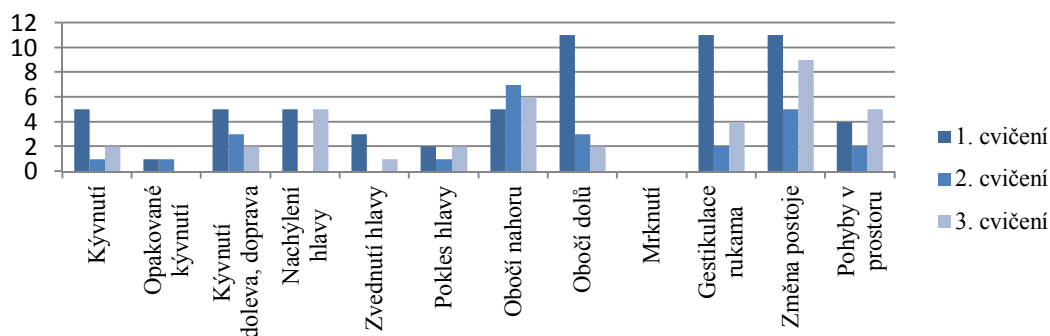
Proband AB3 výrazně užíval gestikulaci rukama, pomocí nichž dával svým instrukcím důraz, a zároveň si jimi určovala tempo mluvy. Neustále měnil svůj postoj, prostřednictvím kterého působil aktivně. Pokles hlavy, stejně jako u probanda AB1 jsme zaznamenali pouze u předvedení pohybových ukázek, tudíž není v grafu vyobrazen. Zavírání očí doprovázelo pokles hlavy, které však mezi bezděčné pohyby řadíme. Podávané pokyny, které považoval za důležité, doplňoval široce otevřenými očima. Nemohli jsme přesně spočítat, kolikrát tato situace nastala, neboť jeho postoj nesměřoval na nás, nýbrž bokem k nám. Před natáčením proběhla vzájemná domluva, neboť nepřírozenost prostředí a oční kontakt směřovaný do kamery, působil probandu značné obtíže.

Graf 14 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda AB4

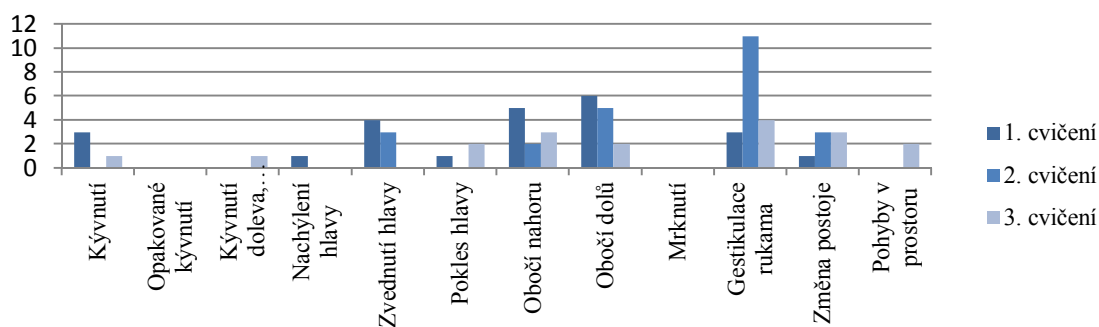
Graf 14 zřetelně ukazuje, že proband AB4 stál na jednom místě, bez jakékoliv změny postoje. Jediná zaznamenaná gestikulace, je pohyb jedné ruky k obličej a mírné houpání oběma rukama, při kterém jeden „pohup“ byl výraznější. U každého projevu proband zaujímal jinou polohu paží. V prvním cvičení byly volně spuštěny, v druhém pokrčeny v bok a ve třetím spojeny na zády. Hodně využíval kinetických pohybů hlavou a především komunikaci očima. Rychlé mrkání na nás působilo dojmem zavřených očí. Protože se u probanda nevyskytují výraznější neuvědomované pohyby těla, pozornost opoutávalo především kývání hlavy všemi směry.

Graf 15 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda CA5

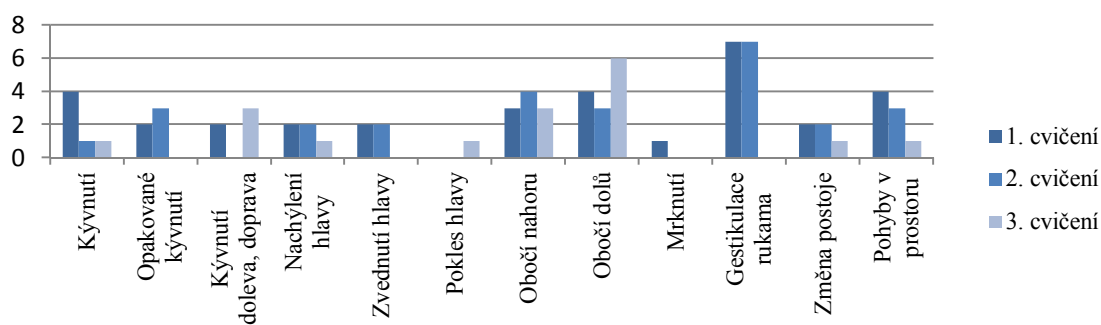
Celková řeč těla probanda CA5 je roztržitá a uspěchaná. Nedokázal stát klidně, pohyboval se dopředu, dozadu, ze strany, na stranu. Postoj měl houpavý, neboť přenášel váhu ze špiček na paty. Neustále „kmital“ jedním chodidlem do strany a zpátky, což působilo velmi netrpělivě. Dalším charakteristickým prvkem nervozity bylo „žmoulání“ oběma palci ostatní prsty. Dlaně měl po celou dobu projevu sevřeny v „pěstičkách“. Nedokázal udržet pohled jedním směrem, proto otáčel neustále hlavu do stran. Pohyby očí byly „jezdivé“. Jednou směřovaly dolů, podruhé nahoru. Tento cyklus se opakoval až do ukončení jeho výstupu.

Graf 16 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda CA6

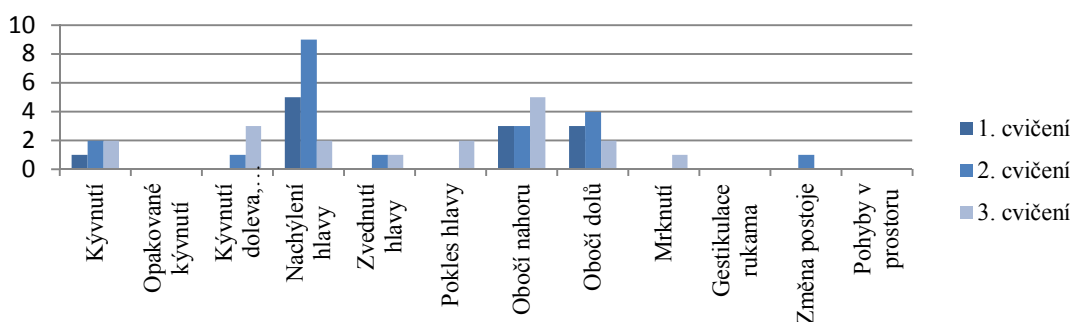
U probanda CA6 dosahuje vyšší hodnoty gestikulace rukou především u podávání instrukcí k druhému cvičení, při němž si proband potahoval kalhoty a mnul si ruce před sebou. U všech svých výstupů často krčil kolena a přešlapoval na místě. Jeho postoj a celkové neobvyklé samovolné pohyby odrážely vnitřní neklid z výstupu.

Graf 17 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda CB7

Výraznou gestikulaci rukama vidíme i v případě probanda CB7, avšak výjimka je u třetího cvičení, kde jsme nezaznamenali žádný spontánní pohyb, neboť veškerý čas byl věnován pohybové ukázce. Gestikulací rukou si dopomáhal k vyjadřování. Kývání hlavou v ose zastávalo stejnou funkci, avšak její nachýlení a kývání do stran působilo spíše rozpačitě. Neustálé pohyby v prostoru znázorňovaly přípravu na provedení pohybové ukázky, neboť neprobíhala v jednom sledu. I když se v projevu objevovala spousta bezděčných gest, nabývala dojmů návaznosti jednotlivých instrukcí.

Graf 18 Výskyt neuvědomovaných pohybů u probanda CA8

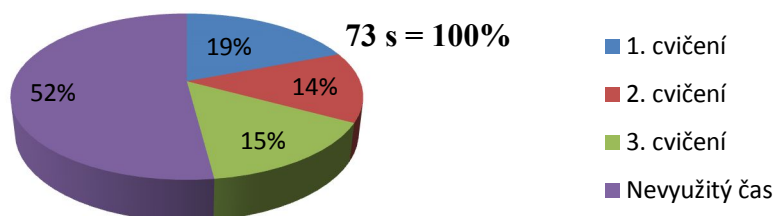

Proband CA8 negestikuloval rukama, neboť je měl celou dobu za zády. Zaregistrovali jsme pouze nepatrné pohyby paží, které znázorňovali skrývanou probandovu hravost s prsty. Viditelné byly úklony hlavou do strany, působící vzhledem k jeho neustálé rotaci těla rušivě. Rotované pohyby jsme jednotlivě nezaznamenávali, neboť probíhaly od začátku výstupu až do jeho ukončení. Nenastala tedy žádná jiná viditelná změna polohy těla.

Výskyt pohybových ukázek

Grafy 19 – 26 znázorňují dobu, která byla probandy vynaložena k pohybovým ukázkám ve všech výstupech pro jednotlivá pohybová cvičení ve vodě. Sestavili jsme přehled požadovaných pohybů (viz příloha 3), nezbytné pro doplnění verbálních instrukcí. Porovnali jsme je s pohybovými instrukcemi probandů a zhodnotili možné rozdíly mezi nimi.

Graf 19 Čas vynaložený na pohybovou ukázkou probandem AB1

Pohybovou ukázkou prováděl proband při každém cvičení. Jak je z grafu zřejmé, nejvíce času bylo věnováno pohybovým instrukcím v prvním cvičení, což se jeví jako nejtěžší. Všechny výstupy tohoto probanda nejdříve začínaly verbálními pokyny a následně po nich přešel k pohybové ukázce, kterou doplňoval slovními instrukcemi.

Pohybová ukázka – 1. cvičení:

Odpovídá zcela stanoveným pohybovým instrukcím. V pohybové ukázce se zaměřil také na detailní pohyby, jako imitace nádechu a odrazu.

Pohybová ukázka – 2. cvičení:

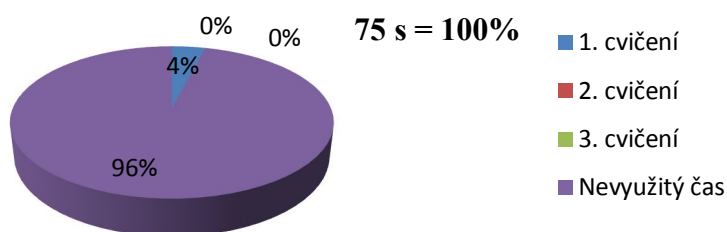
I když pohybová ukázka nezahrnuje všechny pohyby popsané v příloze 3, tak jsou nahrazeny verbálními pokyny, kterými přesně popisuje průběh jednotlivých fází pohybového cvičení. U tohoto cvičení proband zapomněl slovně i pohybově znázornit delfínové vlnění, které bylo jeho součástí.

Pohybová ukázka – 3. cvičení:

Pohybové instrukce jsou shodné se zadanými, až na znázornění polohy chodidel při odrazu od stěny, kterou proband neznázornil. Obeznámil však jedince s polohou těla, postavením bokem ke stěně.

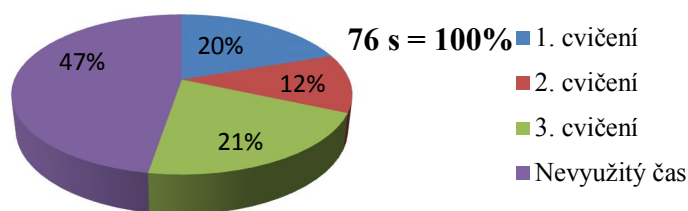
Pohyby proband prováděl zcela sebejistě, plynule s velkou razancí, bez jakéhokoliv znejistění.

Graf 20 Čas vynaložený na pohybovou ukázku probandem AA2

Proband AA2 poskytl pohybovou ukázku pouze u třetího cvičení. Znázornil polohu paží při odrazu od stěny. Pohybovým instrukcím nevěnoval moc pozornosti, spíše se soustředil na instrukce verbální. Z tohoto důvodu nemůžeme posuzovat odlišnosti pohybových instrukcí, jelikož nebyly součástí pokynů k daným cvičením ve vodě.

Graf 21 Celková doba probíhající pohybové ukázky AB3

Z grafu je patrné, že větší část času ve svých výstupech proband věnoval pohybovým ukázkám.

Pohybová ukázka – 1. cvičení:

Pohybová ukázka nezahrnuje všechny doprovodné instrukce, které pokládáme za důležité, nicméně proband znázornil prsařskou souhru společně s jedním prsařským kopem navíc, které byly dvakrát zopakovány. Provedení předcházejících pohybů bylo sděleno slovně.

Pohybová ukázka – 2. cvičení:

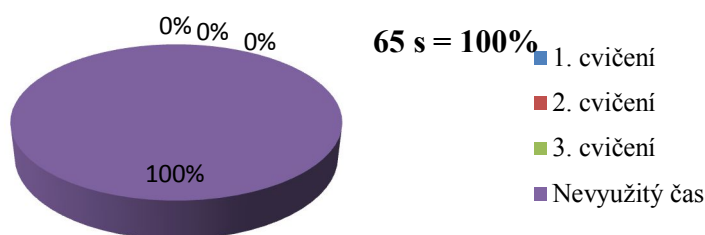
Pohybovými instrukcemi proband znázornil kotoulovou obrátku s následným znakařským výjezdem. Stejně jako u prvního cvičení, všechny pohyby, potřebné pro správné provedení obsáhl verbálními pokyny. Obdobně jako proband AB1 opomněl na delfínové vlnění, které následovalo po odrazu od stěny.

Pohybová ukázka – 3. cvičení:

Pohybové instrukce se nijak výrazně od předchozích neliší. Pohybová ukázka byla doplněna verbálními instrukcemi.

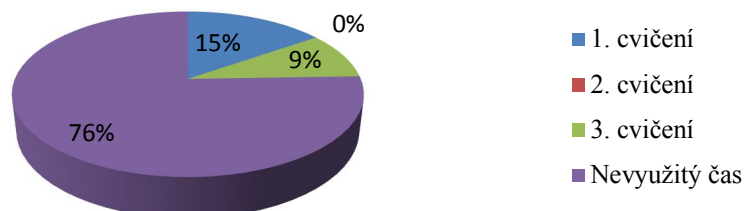
Výraznou odlišností, kterou jsme zaznamenali, bylo neosvětlení fáze nádechu a výdechu. Způsob provedení pohybových ukázek byl plynulý, klidný a u 1. cvičení, které bylo nejobtížnější, byly pohybové ukázky dvakrát zopakovány. Jediným negativem ve způsobu podání pohybových instrukcí byl směr, kterým se proband ubíral. Ukázka neprobíhala naším směrem.

Graf 22 Celková doba probíhající pohybové ukázky AB4

Proband AB4 nevyužil pohybových instrukcí ve svých výstupech, z tohoto důvodu nemůžeme nalézt odlišnosti mezi námi důležitými pohybovými instrukcemi a instrukce podanými probandem.

Graf 23 Celková doba probíhající pohybové ukázky CA5

Pohybovou ukázkou proband CA5 užil u prvního a třetího cvičení.

Pohybová ukázka – 1. cvičení:

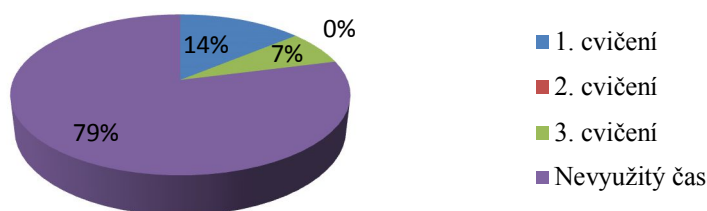
V případě probanda CA5 jsou značné odlišnosti v pohybových instrukcích. Proband naznačil záběrový cyklus pod hladinou, následně přešel do splývání, které znázornil zvednutými pažemi od sebe. Namísto jednoho prsařského kopu navíc, znázornil dva prsařské kopy jdoucí po sobě. Pohyby neprováděl správně. Z jeho projevu bylo patrné, že sám neví jak má dané cvičení probíhat.

Pohybová ukázka – 3. cvičení:

Pohybová ukázka je velmi zmatená. Proband měl snahu naznačit základní polohu chodidel, přiložením jedné dolní končetiny ke stěně, ale jakmile zvedl chodidlo od země, musel ho následně vrátit zpět, jelikož nedokázal udržet rovnováhu. Po té přešel k imitaci paží, kde fáze přenosu byla provedena zběžně, nebyl si jist správným provedením.

Pohybový projev působil zmateně a odhalil velkou nervozitu, kterou proband během projevu zažíval.

Graf 24 Celková doba probíhající pohybové ukázky CA6

Z grafu je zřejmé, že pohybová ukázka byla součástí pouze prvního a třetího cvičení, stejně jako u probanda CA5.

Pohybová ukázka – 1. cvičení:

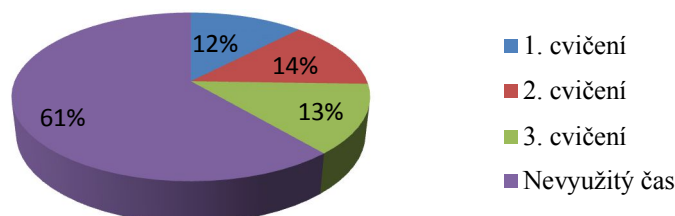
Pohybová ukázka zahrnuje malé množství požadovaných pohybů, které předpokládáme za žádoucí. Proband znázornil záběrový cyklus pod hladinou, splývavou polohu, ve které imitoval jeden prsařský kop. Nicméně, společně s verbálními instrukcemi vystihl podstatu cvičení.

Pohybová ukázka – 3. cvičení:

Není jasné, zda konané pohyby lze považovat za pohybové instrukce, neboť jediným zaznamenaným pohybem bylo znázornění fáze přenosu paží po odrazu, které nebylo dokončeno.

Pohybové ukázky u dílčích cvičení jsou zcela odlišné. U prvního cvičení proband věděl, jak daný pohyb znázornit. U druhého cvičení si nebyl jist, a proto pohybové instrukce nedokončil.

Graf 25 Celková doba probíhající pohybové ukázky CB7

Pohybovým ukázkám u všech cvičení se proband věnoval poměrně stejnou dobu.

Pohybová ukázka – 1. cvičení:

Pohybových instrukcí k prvnímu cvičení je velmi málo. Proband znázornil pouze fázi splývání.

Pohybová ukázka – 2. cvičení:

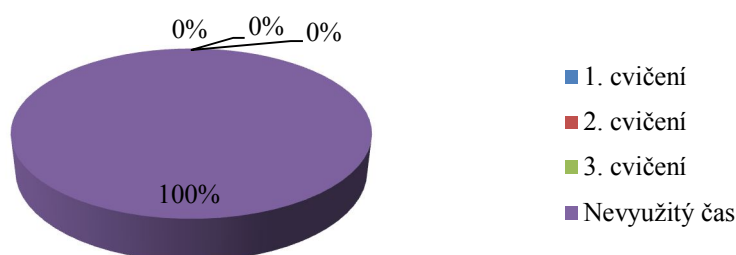
Pohybovou ukázkou využije na konci svého výkladu, kdy znázorní polohu na zádech společně s delfínovým vlněním, které následuje po odrazu od stěny a značářským kopem po protnutí hladiny prsty.

Pohybová ukázka – 3. cvičení:

Pohybová ukázka tvoří všechnen čas, zaměřený na výklad instrukcí k pohybovému cvičení. Provedení je zcela odlišné, než u všech ostatních probandů. Proband CB7 využil dostupného materiálu, který byl v prostředí konaného výzkumu, na němž znázornil odraz od stěny, kde byla přesně viditelná poloha chodidel, avšak za těchto podmínek nedokázal vystihnout zanoření. Znázornil polohu a přenos paží a následné splývání na břicho.

Proband pohybovými instrukcemi znázornil jen některé fáze pohybů, které byly součástí cvičení. Pouze v případě třetího cvičení se snažil pohybovou ukázkou znázornit celý průběh pohybu.

Graf 26 Celková doba probíhající pohybové ukázky CA8

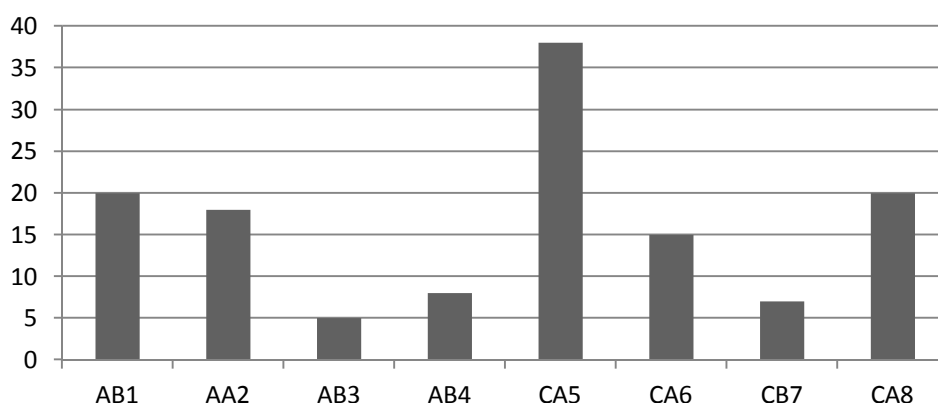
Proband CA8 k osvětlení pohybového cvičení ve vodě nevyužil pohybových instrukcí. Je tedy nemožné určit dobu trvání pohybové ukázky a nalézt odlišnosti.

Hodnocení plynulosti

Podle výskytu paralingvistických jevů, můžeme u každého probanda zhodnotit plynulost projevu. Pro hodnocení jsme vybrali pouze jevy (hezitační zvuky, pauzy, prodloužení výslovnosti), které plynulost negativně ovlivňují.

Graf 27 poskytuje přehled plynulosti výstupů dílčích probandů.

Graf 27 Srovnání plynulosti verbálních projevů jednotlivých probandů

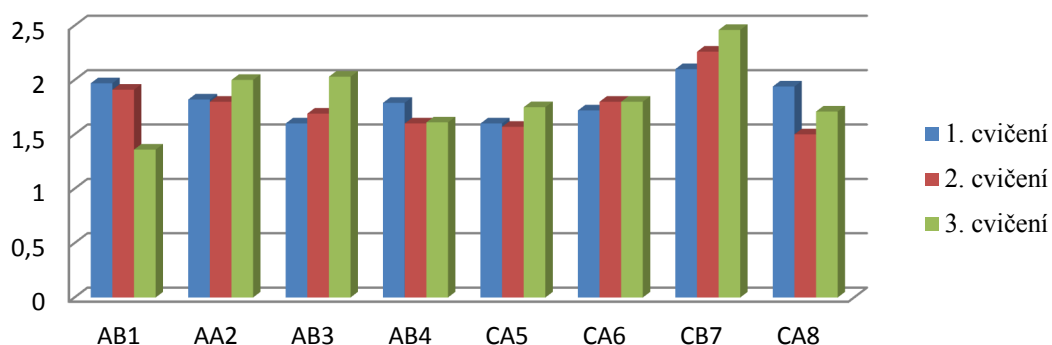
I když se zdá, že nejplynulejší projev vedl proband CA5, tak tomu není. Hodnoty vyjadřují počet sledovaných aspektů, tudíž čím menších hodnot proband dosáhl, tím plynulejší jeho projev byl.

Jak je z grafu 27 zjevné, plynulejší projevy měly osoby s pedagogickou praxí, i když „střední“ hodnoty nedosahují mezi osobami s praxí a bez praxe značných rozdílů. Plynulostí se vyznačuje projev probandů AB3, CB7 a AB4, u nichž byl výskyt „negativních“ paralingvistických jevů nejmenší. Vyšší hodnoty jsou u CA6 a AA2. Stejných hodnot dosáhli proband AB1 s probandem CA8. Výjimkou je proband CA5, jehož projev byl značně roztržitý.

Hodnocení rychlosti

Průměrnou rychlost, kterou probandi vynaložili ke sdělování instrukcí jednotlivých pohybových cvičení, znázorňuje graf 28.

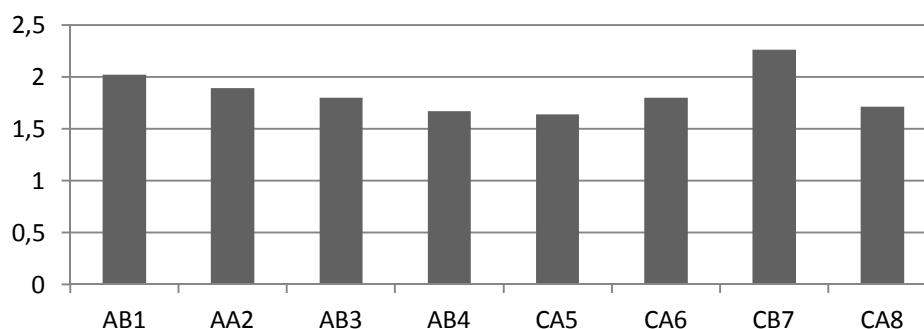
Graf 28 Průměrná rychlost podávaných instrukcí probandů u každého pohybového cvičení

Z grafu můžeme u jednotlivých probandů posoudit, které instrukce u jakých cvičení byly podány rychleji či pomaleji. AA2 s CA5 nejrychleji instrukce podali u cvičení v následujícím pořadí: 3., 1., a 2. cvičení. AB3 a CB7 v pořadí 3., 2., 1. cvičení, AB4 a CA6 v pořadí 1. cvičení, u 2. a 3. cvičení byly instrukce podány stejnou rychlostí. U probanda AB1 byla rychlost sdělována u cvičení v pořadí 1. 2. a 3. cvičení a u CA8 v pořadí 1., 3., a nakonec 2. cvičení.

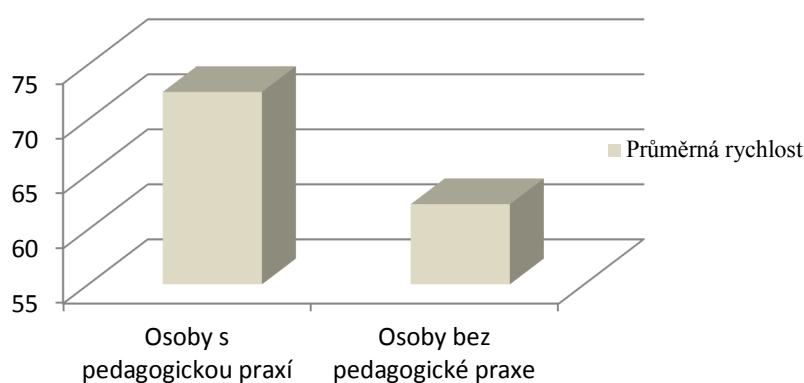
Z grafu 28 nelze jednoznačně určit, který proband sděloval instrukce nejrychleji či nejpomaleji. Proto jsme jednotlivé průměrné instrukce zaznamenali do grafu 29.

Graf 29 Průměrná rychlost verbálního projevu probandů

Dílčí rychlosti probandů nejsou zvláště rozdílné. Nejrychleji instrukce podal proband CB7 a nejpomaleji proband CA5, i když v porovnání s probandem AB4 jsou rozdíly na grafu těžko rozpoznatelné, protože spočívají pouze v setinách. Stejných a v našem případě i středních hodnot dosáhli dva probandi AB3 a CA6. Graf 30 znázorňuje celkovou průměrnou rychlost sdělování instrukcí osob s praxí a bez praxe

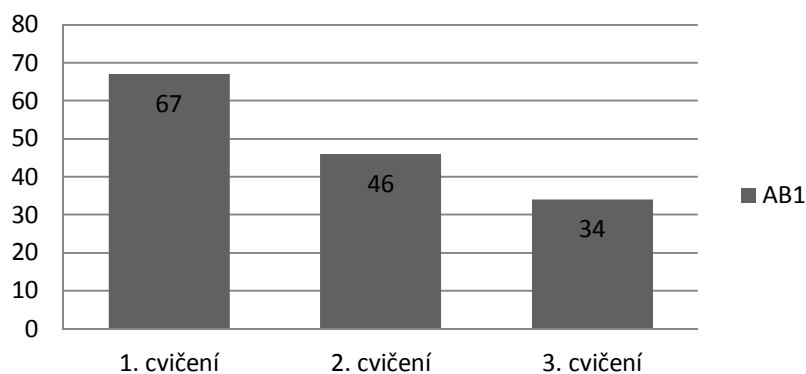
Graf 30 Průměrná rychlost sdělovaných instrukcí osob s praxí a osob bez praxe

Hodnocení počtu sdělených slov probandy

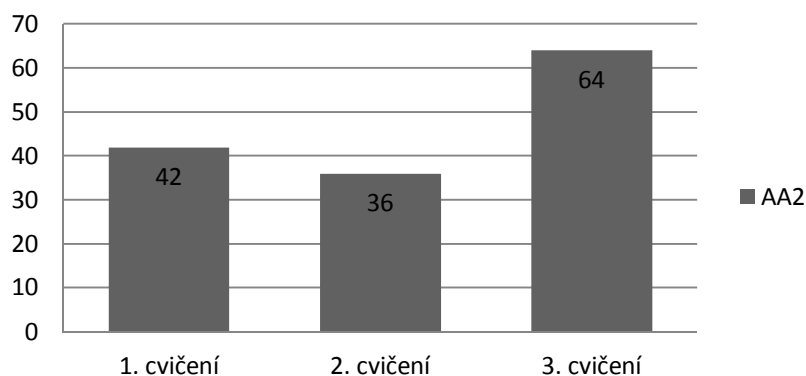
V Grafech 31 – 38 je zaznamenán počet slov sdělených probandy k jednotlivým cvičením.

Graf 31 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda AB1

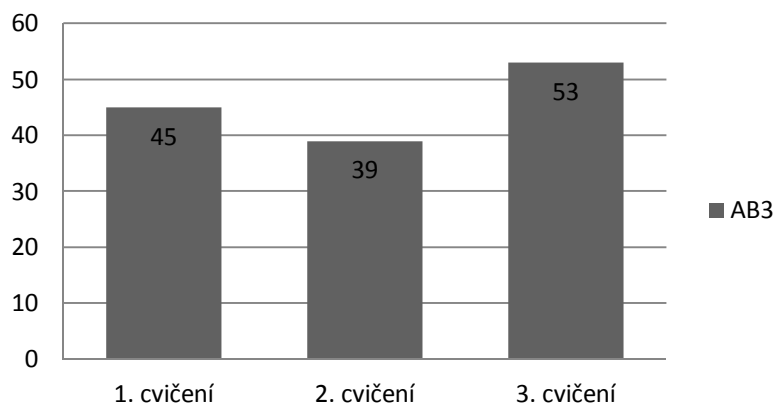
Počet slov odpovídá složitosti cvičení. První cvičení je nejtěžší a je popsáno nejvíce slovy, naopak třetí cvičení je nejlehčí, s nejmenším počtem slovních instrukcí. U všech cvičení nejdříve žáky stručně seznámí s průběhem pohybu, následně podává instrukce, které se vzájemně doplňují s pohybovou ukázkou.

Graf 32 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda AA2

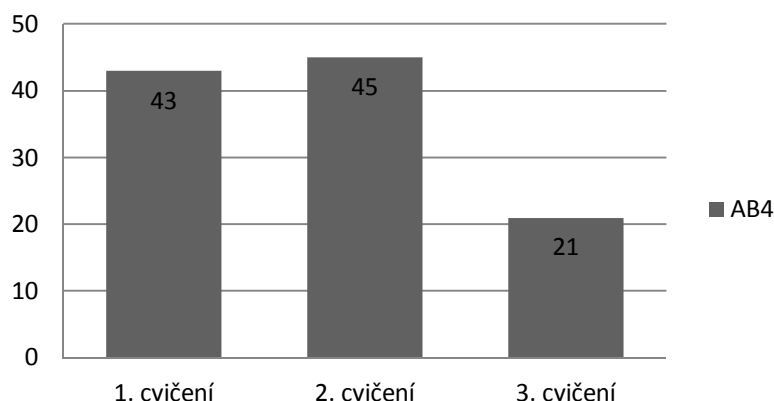
Nejvíce slov proband sdělil u třetího cvičení. Důvodem nebyla obtížnost, nýbrž instrukce, které nesouvisely pouze s provedením cvičení.

Graf 33 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda AB3

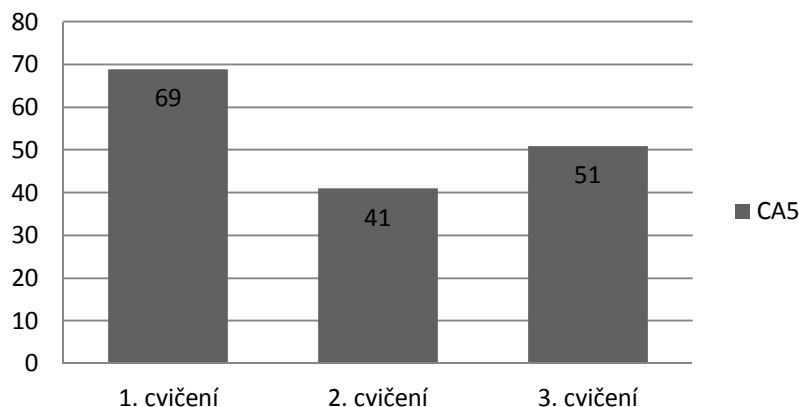
Proband AB3 největší počet slov užil u třetího cvičení. V tomto případě se však nejedná o nadbytečné informace, ale o pokyny vztahující se k popisu cvičení. Proband má stejnou strukturu výkladu jako proband AB1. Nejprve sdělí obecné informace a pak pokyny, doprovázející pohybovou ukázkou. Mluveným instrukcím proband dával větší význam než pohybové ukázce, neboť pohybově znázornil pouze některé fáze cvičení.

Graf 34 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda AB4

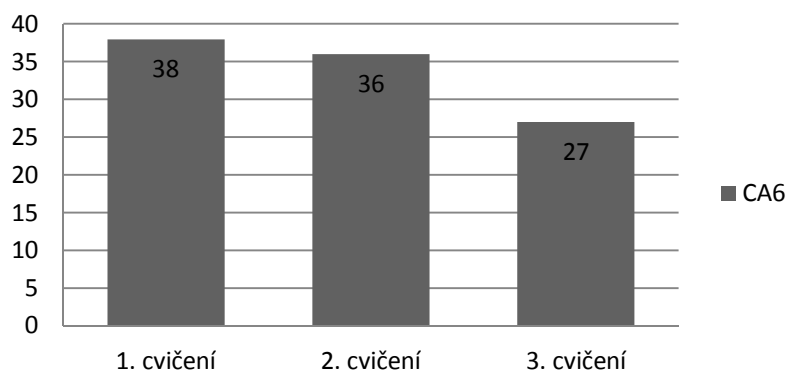
Z grafu 34 je zjevné, že nejvíce vynaložených slov bylo u druhého cvičení, avšak pouze o dvě slova více než u prvního. Proband se spoléhal pouze na verbální instrukce, jelikož nevyužil žádnou pohybovou ukázkou.

Graf 35 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda CA5

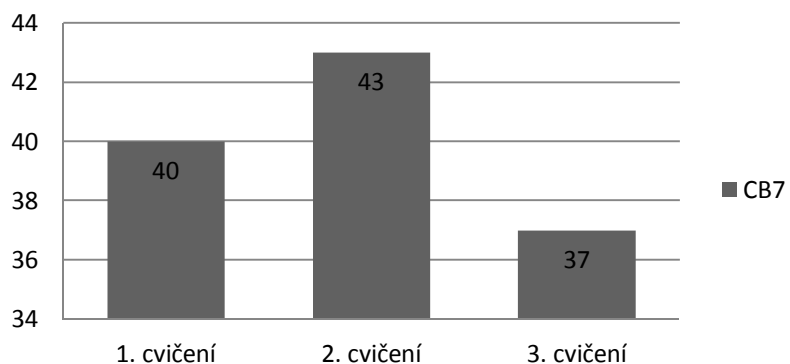
I přes výrazný počet slov u prvního cvičení, se nejednalo o instrukce, které by směřovaly k provedení daného cvičení. Spojením jednotlivých slov vznikaly zmatené věty, ze kterých bylo obtížné zjistit, co se proband snaží říci. V projevu hodně přemýšlel, zadržoval se a užíval slova, která se do kontextu vůbec nehodila. U zbylých dvou cvičení byla větná stavba daleko lepší, protože cvičení byla jednodušší.

Graf 36 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda CA6

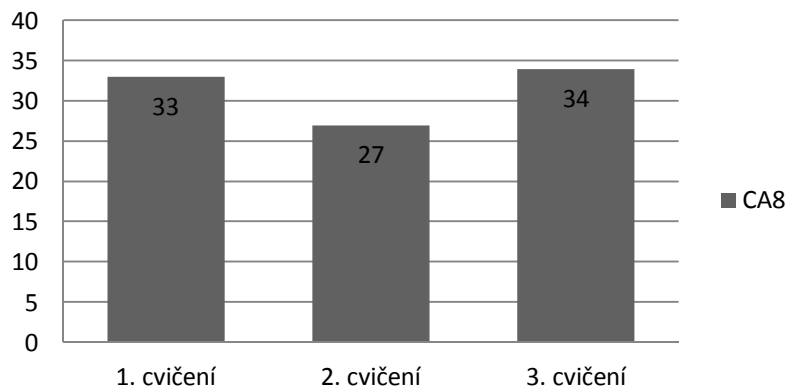
Počet slov není velmi rozdílný, ale i přes nepatrné rozdíly, kvantita slov odpovídá obtížnosti jednotlivých cvičení.

Graf 37 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda CB7

Proband CB7 nejvíce slov užil u druhého cvičení. Rozdíly v počtu slov jednotlivých výstupů se pohybují pouze v rozmezí tří až šesti slov.

Graf 38 Počet slov u jednotlivých cvičení probanda CA8

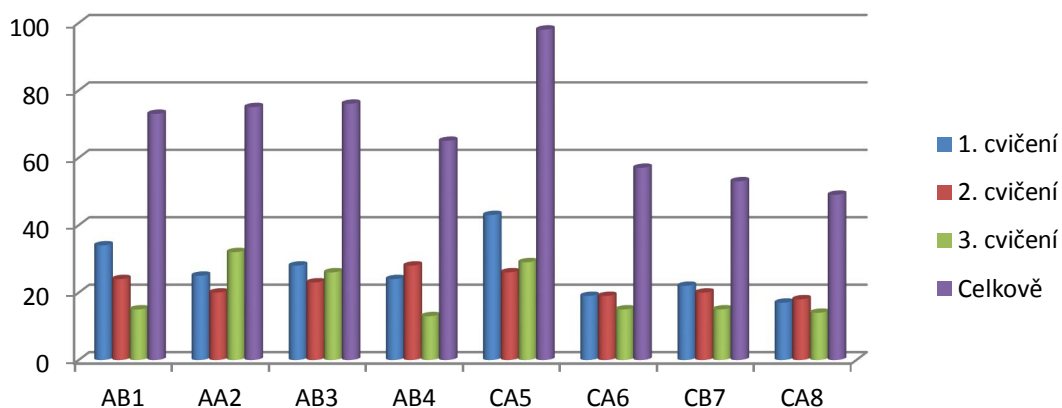

Proband CA8 ze všech osob sdělil nejmenší počet slov, prostřednictvím kterých podával instrukce k správnému provedení pohybového cvičení, neboť u něho nebyly zaznamenány pohybové instrukce. Pokyny byly stručné, ale i přesto zachytily podstatu provedení pohybových cvičení ve vodě.

Hodnocení doby trvání projevu u jednotlivých cvičení

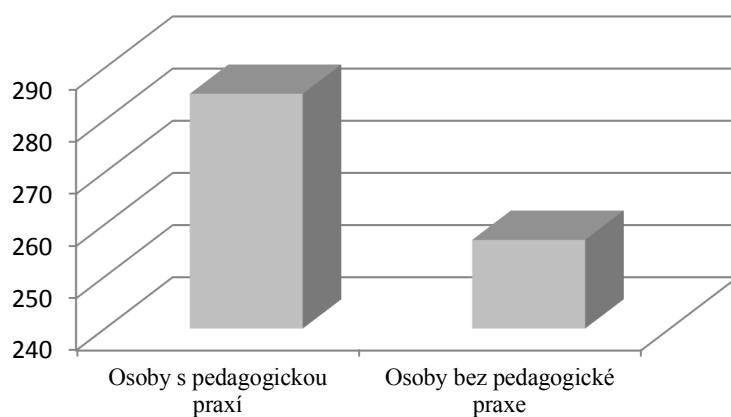
Posledním zkoumaným jevem byla doba trvání jednotlivých verbálních a neverbálních projevů k daným cvičením, kterou znázorňujeme v grafu 39.

Graf 39 Doba trvání projevů u jednotlivých cvičení

Na grafu je třemi barvami (modrá, červená, zelená) znázorněn čas, po který probíhalo sdělování instrukcí k jednotlivým cvičením. Fialové sloupce označují celkovou dobu výstupů jednotlivých probandů. Nejdéle projev vedl proband CA5 a nejméně času k podání instrukcí vynaložil proband CA8. Abychom mohli porovnat, které osoby sdělovaly instrukce déle, sečetli jsme čas výstupů jednotlivých osob (s praxí, bez praxe) a vyhodnotili do grafu 40.

Graf 40 Doba trvání sdělování instrukcí osob s praxí a osob bez praxe

Z grafu 40 je evidentní, že na sdělování instrukcí osoby s pedagogickou praxí vynaložily delší dobu než osoby bez pedagogické praxe.

6. DISKUZE

Z důvodu složitosti zkoumání reálné situace a také ze závažných organizačních důvodů jsme řečový projev učitele plavání sledovali mimo prostory bazénu. Zjednodušení jsme považovali za možné, protože reálnou situaci probandi dobře znali a předpokládali jsme, že se poměrně dobře do situace dokážou vžít. Tento předpoklad se zcela nenaplnil. Ukázalo se, že natáčení mimo reálné prostředí bylo pro projev probandů značně omezující a velmi stresující. Testovou situaci hodnotily jako divnou, nepřirozenou. Zvláště osoby s pedagogickou praxí tato umělá situace zcela vyvedla z míry. Z těchto důvodů jsme rezignovali na hlubší posouzení srozumitelnosti instrukce a soustředili jsme se na “formální” analýzu verbálního a neverbálního projevu jednotlivých probandů.

Odpověď na *otázku č. 1*: „Je možné námi zvolenou metodou hodnotit verbální a neverbální projev probandů?“ zní: „Ano, ale není možná objektivizace kvality verbálních a neverbálních instrukcí.“ Touto metodou jsme mohli vyhodnotit četnost výskytu lingvistických a paralingvistických jevů v mluvených projevech, v neverbálních projevech výskyt neuvědomovaných pohybů a dobu po kterou probíhala pohybová ukáзка. Získali jsme také potřebné podklady k hodnocení plynulosti projevů, tím i srozumitelnosti, dobu, po kterou verbální a neverbální projevy probíhaly a jakou rychlostí instrukce byly sděleny.

Negativní vliv na verbální a neverbální projev osob, mělo samotné prostředí, v němž se výzkum odehrával a rovněž přítomnost videokamery. Osoby se před kamerou cítily nejistě a pohled do kamery jim dělal značné obtíže. Tato skutečnost se projevila i ve struktuře slovních pokynů, prostřednictvím abreviace (nedokončená slova), opakováním jazykového vyjádření (opomenutí řečených slov, která byla už jedenkrát sdělena), doprovodných nežádoucích zvuků jako jsou hezitační zvuky („hm“, „ehm“), prodloužení výslovnosti, pauz, které slouží jako nástroj získání času pro formulaci následujících pokynů a rovněž i v řeči těla.

U všech osob jsme zaznamenali neuvědomované pohyby, které byly součástí jednotlivých projevů. Jako příklad si můžeme uvést neklidný postoj (úkroky do strany, přenášení váhy, poklepávání nohou), nepřiměřené pohyby hlavou (otáčení do stran, kývání všemi směry), neobvyklé pohyby rukou (houpání, „žmoulání“ dlaní). Některé byly součástí zkoumaných oblastí, jiné se vyskytovaly u osob individuálně.

Na *otázku č. 2*: „Mají pedagogické zkušenosti vliv na celkový projev učitele plavání v testované situaci?“ odpovíme podle zjištěných výsledků: „Pedagogické zkušenosti neovlivnily celkový projev učitele v našem výzkumu.“ Stejně jako u osob bez praxe, byl rovněž výskyt nežádoucích aspektů také u osob s praxí. Jsme názoru, že to bylo zapříčiněno již výše zmíněným neobvyklým prostředím. Dokonce výskyt hezitačních zvuků byl mnohem častější u osob s praxí. Ovšem pauzy zase převládaly u osob bez praxe. Prodloužení výslovnosti nedosahovalo mezi osobami značných rozdílů, tudíž nelze jednoznačně určit, u koho převládala. Těmito zjištěními zároveň získáváme odpověď na *otázku č. 6*: „Je pravděpodobnější výskyt nežádoucích jevů (samovolné pohyby, hezitační zvuky, pauzy, protažení výslovnosti) u osob bez praxe?“, která zní: „Ne není.“

Rozdíl v interpretaci instrukcí mezi osobami je značný. I když nejsme kompetentní posoudit kvalitu pokynů, mohli jsme hodnotit, jaký druh verbálních instrukcí osoby zvolily. U osob s praxí mělo větší zastoupení užití slangu než odborných výrazů. Výskyt slangového výrazu je možné vysvětlit větší jistotou v odlišení vyšší odborné korektnosti v písemném projevu a snahou odborný jazyk v živém řečovém projevu mírně zjednodušit. Nefunkční, nadužívané výrazy, označované také jako plevelná slova byla využita všemi probandy. Rozdíl spočívá opět v množství užitých výrazů. Učitelé plevelná slova volila s rozvahou, návaznost jednotlivých pokynů se tedy neopírala pouze o ně, nýbrž užívali takovou formulaci slov, aby výskyt nadužívaných výrazů byl co nejmenší. V případě studentů byla tato slova užitá častěji. Většinou se nejednalo o „typická“ slova jako „tak“, „pak“, „potom“. Každý měl své specifické slovo, které do vět jednotlivě vkládal. Vliv nervozity se u studentů projevil v abreviaci. Součástí verbálního projevu studentů byla nedokončená slova, která můžeme označovat také jako „přeřeknutí“. Oproti tomu u učitelů se nervozita projevovala v opakování jazykového vyjádření.

Všechny osoby hovořily spisovnou češtinou, až na pár výjimek, kdy užily slova jako „naplavávat“, „vysplývat“, která měla ulehčit pochopení provedení pohybu. Slova u jednoho učitele i u dvou studentů měla porušenou spisovnou normu v oblasti morfologické a lexikální. Prostřednictvím pleonasmu, který byl užit pouze osobami s praxí, bylo zdůrazněno správné provedení daného pohybu. Odpověď na *otázku č. 5*: „Vykazuje verbální projev učitele s delší praxí větší míru kultivovanosti a srozumitelnosti?“ je velmi obtížná. V našem výzkumu sehrál velmi velkou roli

především u učitelů pocit nejistoty z nepřírodných podmínek pro podávání instrukcí k plaveckým cvičením. Prostřednictvím změny síly hlasu, jsme byli schopni u osob zaznamenat důraz, který byl kladen na některá slova. Tento jev převládal více u osob s praxí, pomocí důrazu dávaly konkrétním pokynům větší důležitost. Mluva studentů byla většinou monotónní. Plynulost řečových projevů u jednotlivců dosahovala rozdílných hodnot. Avšak pokud porovnáme verbální projevy studentů a učitelů, instrukce byly plynuleji sdělovány učiteli. Rozhodujícím činitelem u tohoto aspektu byl student, jehož projev byl zadržávaný, nesouvislý a často přerušovaný. Ostatní studenti sdělovali instrukce, jak nejlépe dovedli a to se také projevilo i na grafu, který znázorňuje tuto sledovanou oblast. Nicméně podle získaných výsledků odpověď na otázku tedy zní: „Pedagogické zkušenosti mají vliv na kultivovanost a srozumitelnost verbálního projevu.“

Velmi těžké bylo posouzení rychlosti, kterou byly instrukce sdělovány. Nemohli jsme ji hodnotit podle posouzení, zda se nám projev zdá dostatečně rychlý nebo ne, protože by hodnocení nebylo objektivní. Proto bylo nezbytně nutné vycházet z matematických výpočtů, které nám odhalily průměrnou rychlost vyjadřování jednotlivých osob. Všichni až na jednoho studenta, který mluvil nejrychleji, podávali instrukce skoro stejně rychle. Abychom mohli určit, které osoby instrukce podávaly rychleji či pomaleji, sečetli jsme jejich dílčí průměrné rychlosti a vydělili celkovým počtem slov. Pomaleji instrukce podávali studenti. Opět vyvstává problém, jakou rychlostí by se mělo hovořit. V plavecké výuce se upřednostňuje rychlejší výklad, ale musí být dostatečně srozumitelný, aby ho žáci mohli dostatečně zpracovat a pochopit. Proto se přikláníme k rychlosti učitelů. Jejich výklad byl srozumitelný, neboť slova, která obnášela pokyny, byla správně vyslovována a také plynulost dosahovala lepších výsledků, než u studentů.

Odpověď na **otázku č. 4:** „Nalezneme rozdíl v době podávané instrukce mezi studenty a učiteli?“ zní: „Ano, studenti měli kratší verbální a neverbální projevy než učitelé.“ Zda byly instrukce dostatečné, k pochopení správného provedení cvičení, nemůžeme vyhodnotit. Můžeme jenom zhodnotit, podle sepsaných požadovaných verbálních instrukcí k danému cvičení, které instrukce v projevech zazněly či nezazněly. Studenti nepodávali pokyny k pohybům, které považovali za samozřejmé (nádech, výdech, odraz od stěny). Učitelé se verbálním instrukcím věnovali detailněji.

Otázka č. 3: „Bude se u osob s pedagogickou praxí projevovat vyšší míra využívání neverbální formy instrukce?“ „Není pravidlem, že pohybová ukázka převládá více u osob s pedagogickou praxí, neboť v našem výzkumu byla využita u stejného počtu osob jak s praxí, tak i bez praxe.“ Tento výsledek však považujeme za zkreslený, protože u jedné osoby s praxí došlo k pochybení při výkladu počátečních instrukcí k provedení výzkumu. Jsme názoru, že kdyby byl výzkum realizovaný v prostředí plaveckého bazénu, zahrnovaly by instrukce všech učitelů pohybové ukázky. Stejně jako u verbálních pokynů jsme hodnotili odlišnosti mezi námi stanovenými doprovodnými pohyby a pohybovými ukázkami osob. Pohybové instrukce dvou učitelů byly provedeny zřetelně bez jakéhokoliv zaváhání, což se nedá tvrdit u studentů, jejichž pohybové ukázky byly většinou nejisté. Výjimkou je však student 3. ročníku, u kterého pohybová ukázka odpovídala znázorňovaným pohybům, byla provedená s určitou jistotou, bez jakéhokoliv zaváhání.

7. ZÁVĚR

Cílem práce bylo posouzení, zda je možné hodnotit profesní dovednost „podat instrukci k provedení pohybového úkolu“ v rámci plavecké výuky námi zvolenými metodami, a zda lze nalézt odlišnosti ve zvládnutí modelové situace mezi studenty bakalářského studia Tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (osoby bez pedagogické praxe) a učiteli katedry plaveckých sportů fakulty Tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy (osoby s pedagogickou praxí).

Pedagogické zkušenosti osob s praxí nedokázaly předejít odhalení pocitu nejistoty, která u osob sehrála významnou roli. Lépe se s nervozitou vypořádaly osoby bez pedagogické praxe. Tato skutečnost byla velmi překvapující, neboť jsme předpokládali, že osoby s dlouholetou praxí v oblasti plavání nebudou mít s výkladem instrukcí žádné obtíže. Přisuzujeme to domněnce učitelů, že se od nich očekává bezchybné sdělení verbálních a neverbálních instrukcí a prostředí výzkumu, který se odehrával mimo plavecký areál. U všech osob byly zaznamenány nežádoucí verbální aspekty a neuvědomované pohyby, které byly patrně projevem nervozity.

I když námi zvolené podmínky pro výzkum značně ovlivnily chování analyzovaných osob, získali jsme potřebné výsledky k vyhodnocení stanovených hypotéz.

Metoda, kterou jsme aplikovali je využitelná pro analýzu verbálního a neverbálního projevu po formální stránce, nedokáže však objektivizovat kvalitu podaných instrukcí jednotlivých probandů k danému pohybovému cvičení ve vodě. K vyhodnocování výsledků jsme aplikovali několika matematických operací, které nám zprostředkovaly výsledky pro vyhodnocení plynulosti, doby trvání a průměrné rychlosti dílčích projevů osob.

Velkou odlišnost jsme našli ve způsobu, kterým osoby sdělovaly verbální a neverbální pokyny. Verbální pokyny osob s praxí byly plynulejší, s lepší artikulací, výraznější, formulovány s logickou návazností. Osoby bez praxe sdělovaly instrukce jednotvárně, v některých situacích dosti zmateně volili slova, avšak dokázali vystihnout podstatu stanovených pohybových cvičení ve vodě. Pohybové ukázky byly součástí projevů pouze některých výzkumných osob. V případě osob s praxí se jednalo o dva učitele, jejichž pohybové instrukce stejně jako mluvené pokyny byly prováděny souvisle, měly klidný a přesný průběh provedení. Aniž by studenti měli s touto situací

patříčné zkušenosti, pokusili se o pohybovou ukázkou, kterou hodnotíme jako pozitivum. Dva studenti dokázali průběh pohybového cvičení ztvárnit prostřednictvím pohybových instrukcí.

I přes nedostatky, které jsme v projevech studentů našli, hodnotíme jejich verbální a neverbální projevy kladně. Dokázali se s daným úkolem vypořádat i v tak neobvyklých podmínkách, které stěžovaly výstupy i osobám, disponující dlouholetou praxí v oblasti, na kterou je výzkum zaměřen. Studenti byly schopni verbálně popsat provedení pohybového cvičení, které poprvé shlédli před samotným výstupem.

Domníváme se, že kdyby výzkum probíhal v přirozených podmínkách, tedy v prostředí bazénu, výkony učitelů i studentů by dosahovali jiných hodnot. Proto pro hlubší posouzení řečového projevu učitele plavání je nezbytné provést záznamy přímo v prostředí bazénu v reálné situaci. V této práci jsme se snažili velmi složitou situaci zjednodušit na pouhé "podání instrukce", práci považujeme za prvotní vstup do řešení problematiky.

SEZNAM LITERATURY

- 1) BĚLKOVÁ, T., *Plavání. Zdokonalovací plavecká výuka*. Praha : NS Svoboda, 1998. ISBN: 80-205-0550-4
- 2) ČÁP, J., MAREŠ, J., *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál, 2001, ISBN: 80-7178-463-X
- 3) ČÁBALOVÁ, D., *Pedagogika*. Praha : Grada Publishing, 2011. ISBN: 978-80-247-2993-0
- 4) ČECHOVSKÁ, I., MILER, T. *Plavání*. 2. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN: 978-80-247-2154-5.
- 5) ČECHOVSKÁ, I., MILER, T. *Plavání*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2001. ISBN: 80-247-9049-1.
- 6) DYTRTOVÁ, R., KRHUTOVÁ, M., *Učitel. Příprava na profesi*. Praha : Grada Publishing, 2009. ISBN: 978-80-247-2863-6
- 7) FIALOVÁ, L. *Aktuální témata didaktiky. Školní tělesná výchova*. Praha : Karolinum, 2010. ISBN: 978-80-246-1854-8.
- 8) GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno : Paido, 2005. ISBN: 80-7315-104-9.
- 9) GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2010. ISBN: 978-80-7315-185-0
- 10) GAVORA, P. *Výskumné metody v pedagogice*. Bratislava : Univerzita Komenského, 1997. ISBN: 80-223-1173-1
- 11) HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN: 978-80-247-1168-3.
- 12) HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha : Portál, 2004. ISBN: 80-7178-888-0.
- 13) HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha : Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0219-6
- 14) HOCH, M. a kol. *Plavání (teorie a didaktika)*. Praha : SPN, 1983.
- 15) HOŠEK, V., RYCHTECKÝ, A. *Motorické učení*. Praha : SPN, 1975.
- 16) HOŠEK, V., MACÁK, I. *Psychologie tělesné výchovy a sportu*. 1. vyd. Praha : SPN, 1989.
- 17) CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada publishing, 2007. ISBN: 978- 80- 247-1369-4

- 18) JANSÁ , P., DOVALIL , J. a spol. *Sportovní příprava*. I., Praha : Q – art, 2007
ISBN: 80-903280-8-3.
- 19) JANSÁ, P. a kol. *Pedagogika sportu*. Praha : Karolinum, 2012. ISBN: 978-80-246-2026-8.
- 20) JURŠÍK, D., LAURENCOVÁ, S., *Teória a didaktika plávania*. Bratislava: Univerzita Komenského, 1980.
- 21) KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN: 80-7178-253-X.
- 22) KRAJČOVIČ, J., ROUČKOVÁ, M., *Plávanie v školskej telesnej a športovej výchove*. Bratislava : Metodicko – pedagogické centrum v Bratislavě, 2014. ISBN: 978-80-8052-561-3
- 23) MACÁK, I., HOŠEK, V., *Psychologie tělesné výchovy a sportu*. Praha : SPN, 1989
- 24) MAREŠ, J., KŘIVOHLAVÝ, J. *Komunikace ve škole*. 1. vyd. Brno : Masarykova Univerzita, 1995. ISBN: 80-210-1070-3.
- 25) MEŠKOVÁ, M. *Motivace žáků efektivní komunikací*. Praha : Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0198-4.
- 26) MOTYČKA, J., *Teorie a didaktika plavání*. Brno: Masarykova univerzita, 1991.
ISBN: 80-210-0286-7
- 27) NELEŠOVSKÁ, A., *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2005. ISBN: 80-247-0738-1
- 28) PLAMÍNEK, J. *Komunikace a prezentace. Umění mluvit, slyšet a rozumět*. Praha : Grada Publishing, 2008. ISBN: 978-80-247-2706-6.
- 29) POKORNÁ, J. Plavecké začátky. *Těl. Vých. Sport Mlád.*, 2007, 73, 5, s. 19 – 22.
- 30) PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha : Portál, 2013. ISBN: 978-80-262-0456-5.
- 31) RYCHTECKÝ, A., FIALOVÁ, L. *Didaktika školní tělesné výchovy*. Praha : Karolinum, 1998. ISBN: 80-7184-659-7.
- 32) SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: ISV nakladatelství , 1999. ISBN: 80-85866-33-1.
- 33) SKALKOVÁ, J. a kol. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu*. Praha : SPN, 1983.
- 34) SLAVÍK, M. a kol. *Vysokoškolská pedagogika*. Praha : Grada Publishing, 2012.
ISBN: 978-80-247-4054-6.
- 35) SOLFRONK, J., a kol. *Kapitoly ze školní pedagogiky*. Praha : Karolinum, 1993.
ISBN: 80-7066-747-8.

- 36) SVOBODA, B. *Pedagogika sportu*. Praha : Karolinum, 2008. ISBN: 978-80-246-1358-1.
- 37) SVOBODA, B. *Stručná pedagogika sportu*. Praha : Karolinum, 1997. ISBN: 80-7184-325-3.
- 38) SVOZIL, Z. *Didaktika plavání pro 2. stupeň základní školy*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1992. ISBN: 80-7067-137-8.
- 39) SÝKORA, F., KOSTKOVÁ, J. a kol. *Didaktika tělesné výchovy*. Praha : SPN, 1985.
- 40) ŠEĐOVÁ, K., ŠVAŘÍČEK, R., ŠALAMOUNOVÁ, Z. *Komunikace ve školní třídě*. Praha : Portál, 2012. ISBN: 978-80-262-0085-7.
- 41) ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha : Portál, 2014. ISBN: 978-80-262-0644-6
- 42) VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele* Praha : Grada Publishing, 2007. ISBN: 978-80-247-1734-0.
- 43) VILÍMOVÁ, V., *Didaktika tělesné výchovy*. Brno: Paido, 2002. ISBN: 80-7315-033-6
- 44) VYBÍRAL, Z., *Psychologie lidské komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN: 80-7178.291-2
- 45) VYBÍRAL, Z. *Psychologie komunikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN: 80-7178-998-4.
- 46) ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Praha : Portál, 2001. ISBN: 80-7178-544-X.

PŘÍLOHY

1. Žádost o vyjádření Etické komise UK FTVS
2. Informovaný souhlas
3. Popis slovních a pohybových instrukcí k pohybovým cvičení ve vodě
4. DVD s videozáznamy pohybových cvičení ve vodě

1. ŽÁDOST O VYJÁDRĚNÍ ETICKÉ KOMISE UK FTVS

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU
Josef Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešelavín

Žádost o vyjádření Etické komise UK FTVS

k projektu výzkumné, kvalifikační či seminární práce, zahrnující lidské účastníky

Název projektu: Verbální a neverbální projev učitele plavání

Forma projektu: bakalářská práce

Období realizace: červenec - srpen 2016

Předkladatel: Romana Caletková

Hlavní řešitel: Romana Caletková

Vedoucí práce (v případě studentské práce): PaedDr. Irena Čechovská, CSc.

Popis projektu: Cílem této bakalářské práce je posoudit míru didaktických kompetencí potřebných pro řízení pohybového učení ve vodě u studentů bakalářského studia a u učitelů UK FTVS. Bude posuzován řečový projev a mimoslovní komunikace analyzováním videozáznamu reálného projevu probandů.

Metodologie: kvalitativní výzkum

Zajištění bezpečnosti pro posouzení odborníky: Nebudeme využívat invazivní metody. Bude pořízen videozáznam instrukcí k plaveckým cvičením, probandů (4 studenti a 5 učitelů UK FTVS) nebudou přítomni ve vodě. Natáčení bude probíhat v seminární místnosti katedry plavání UK FTVS. Rizika prováděného testování nebudou vyšší než běžně očekávaná rizika u tohoto typu testování.

Etické aspekty výzkumu: Výsledky budou zpracovány a publikovány v anonymní podobě. Získaná data budou bezpečně uchována u řešitele projektu na externím harddisku. Bude získán informovaný souhlas od probandů k videozáznamům. Na vyžádání testovaných jim budou poskytnuta pouze jejich vlastní videa, jinak budou videa přístupná pouze hlavnímu řešiteli. Všichni probandí dosáhli již věku 18- ti let.

Informovaný souhlas: příložen

Povinnosti všech účastníků výzkumu na straně řešitele je chránit život, zdraví, důstojnost, integritu, právo na sebeurčení, soukromí a osobní data zkoumaných subjektů, a podniknout k tomu veškerá preventivní opatření. Odpovědnost za ochranu zkoumaných subjektů leží vždy na účastnících výzkumu na straně řešitele, nikdy na zkoumaných, byť dali svůj souhlas k účasti na výzkumu. Všichni účastníci výzkumu na straně řešitele musí brát v potaz etické, právní a regulační normy a standardy výzkumu na lidských subjektech, které platí v České republice, stejně jako ty, jež platí mezinárodně.

Potvrzuji, že tento popis projektu odpovídá návrhu realizace projektu a že při jakékoli změně projektu, zejména použitých metod, zašlu Etické komisi UK FTVS revidovanou žádost.

V Praze dne 27. 6. 2016

Podpis předkladatele:

Vyjádření Etické komise UK FTVS

Složení komise: Předsedkyně: doc. PhDr. Irena Parry Martinková, Ph.D.

Členové: prof. PhDr. Pavel Šlepička, DrSc.

doc. MUDr. Jan Heller, CSc.

doc. Ing. Monika Šorfová, Ph.D.

Mgr. Pavel Hráský, Ph.D.

MUDr. Simona Majorová

Projekt práce byl schválen Etickou komisí UK FTVS pod jednacím číslem:

130/2016
dne: 28. 6. 2016

Etická komise UK FTVS zhodnotila předložený projekt a neshledala žádné rozpory s platnými zásadami, předpisy a mezinárodními směrnici pro provádění výzkumu, zahrnujícího lidské účastníky.

Řešitel projektu splnil podmínky nutné k získání souhlasu Etické komise.

razítko UK FTVS

podpis předsedkyně EK UK FTVS

UNIVERZITA KARLOVA v Praze
Fakulta tělesné výchovy a sportu
Josef Martího 31, 162 52, Praha 6

2. INFORMOVANÝ SOUHLAS

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU
Josef Martího 31, 162 52 Praha 6-Vešelavín

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Vážený pane, vážená paní,

v souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv, zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů a dalšími obecně závaznými právními předpisy (jakož jsou zejména Helsinská deklarace, přijatá 18. Světovým zdravotnickým shromážděním v roce 1964 ve znění pozdějších změn (Fortaleza, Brazílie, 2013); Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zejména ustanovení § 28 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb.) a Úmluva o lidských právech a biomedicině č. 96/2001, jsou-li aplikovatelné), Vás žádám o souhlas s Vaší účastí ve výzkumném projektu v rámci bakalářské práce s názvem Verbální a neverbální projev učitele plavání prováděné v prostorách určených k výuce na Fakultě tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy.

- Projekt není financován žádným způsobem, bude probíhat v prostorách Fakulty tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy
- Hlavním cílem je posouzení míry didaktických kompetencí potřebných pro řízení pohybového učení ve vodě u studentů bakalářského studia a u učitelů UK FTVS.
- Budeme pracovat s neinvazivní metodou – tvorba videozáznamu.
- Budeme pořizovat a zpracovávat videozáznam probandů.
- Celková doba sledování je odhadnuta na 2 týdny v období 27.6.2016 – 11.7.2016, trvání jednoho vyšetření odpovídá jedné hodině.
- V tomto projektu nepředpokládáme žádná zdravotní rizika, neboť natáčení bude probíhat v prostorách UK FTVS, nikoli ve vodě. Rizika prováděného testování nebudou vyšší než běžně očekávaná rizika u tohoto typu testování. Podmínky budou zajištěny tak, aby byla minimalizovaná rizika.
- Výsledky budou zpracovány v písemné podobě v bakalářské práci, data budou anonymizovaná a bezpečně uchována na samostatném disku zpracovatelky, budou použita k řešení bakalářské práce, případně budou využita při další výzkumné práci na UK FTVS.
- Odměna nebude zajištěna.
- S výsledky bakalářské práce Vás seznámím osobně nebo po dohodě i jinou formou.
- V maximální možné míře zajistím, aby získaná data nebyla zneužita.

Jméno a příjmení hlavního řešitele a předkladatele projektu Romana Caletková, Podpis:

Prohlašuji a svým níže uvedeným vlastnoručním podpisem potvrzuji, že dobrovolně souhlasím s účastí ve výše uvedeném projektu a že jsem měl(a) možnost si řádně a v dostatečném čase zvážit všechny relevantní informace o výzkumu, zeptat se na vše podstatné týkající se účasti ve výzkumu a že jsem dostal(a) jasné a srozumitelné odpovědi na své dotazy. Byl(a) jsem poučen(a) o právu odmítnout účast ve výzkumném projektu nebo svůj souhlas kdykoli odvolat bez represí, a to písemně Etické komisi UK FTVS, která bude následně informovat předkladatele projektu.

Místo, datum

Jméno a příjmení účastníka Podpis:

3. POPIS VERBÁLNÍCH A NEVERBÁLNÍCH INSTRUKCÍ K POHYBOVÝM CVIČENÍ VE VODĚ

Popis cvičení 1:

Po odrazu pohybový cyklus pod hladinou prsa - dále střídá 1 pohybový cyklus v plné koordinaci prsa s 1 cyklem pouze dolními končetinami

Zády ke stěně, odraz do splývání a jeden pohybový cyklus plaveckého způsobu prsa pod hladinou: krátké splývání, záběr pažemi do připázení, krátké splývání, zahájení přenosu horními končetinami pod hladinou a současně zahájení přípravného pohybu dolními končetinami, dokončení pohybu končetinami do splývavé polohy, protnutí hladiny hlavou. Následně se plynule střídá jeden pohybový cyklus prsa s pohybovým cyklem pouze dolními končetinami prsa: horní končetiny vzpažit, hlava obličejovou částí ve vodě, pohyb provádějí jen dolní končetiny.

Žádoucí doprovodné pohyby:

- zády ke stěně naznačit odraz: jedna noha na stěně, podřep, skloněná hlava, odraz, hydrodynamická poloha po odraze,
- ve svislé poloze naznačit splývání, následně provést imitační pohyb záběru horními končetinami do připázení ve správném časování, důraz na dokončení pohybu,
- naznačeno splývání: skloněná hlava, připázeno,
- naznačit zahájení pohybu horních končetin, pohyb dolních končetin - je napodoben ve stoji jen jednou končetinou,
- důrazné dokončení pohybového cyklu do splývání, záklon hlavy naznačuje výjezd, naznačit vdech,
- plynule naznačen celý pohybový cyklus plaveckého způsobu prsa ve svislé poloze (pohyb jen jednou dolní končetinou) a plynule pohyb jen dolní končetinou - v této době horní končetiny vzpažit a bez pohybu.

Popis cvičení 2:

Naplavání kraulem ke stěně - kotoulová obrátka s odrazem do splývání na zádech – delfínové vlnění – znakařský kop

Naplavání k obrátkové stěně plaveckým způsobem kraul. Před obrátkovou stěnou na vzdálenost posledního pohybového cyklu před dohmatem, neprovede pravá (levá) horní

končetiny přenos, ale zůstane v připažení. Levá (pravá) horní končetina provede záběr a rovněž zůstane v připažení. Provedeme rotaci kolem příčné osy o 180°, chodidla na obrátkovou stěnu, špičky směřují vzhůru. Z pokrčených nohou odraz z pod hladiny, mírně šikmo vzhůru. Poloha těla je hydrodynamická. Dolní končetiny provádějí mírnou intenzitou delfínové vlnění, při dosažení hladiny se změni ve znakařský kop.

Žádoucí doprovodné pohyby:

- korektní imitace plaveckého způsobu kraul proti stěně,
- připažení pravé horní končetiny – zvolna,
- připažení levé horní končetiny – zvolna,
- předklon hlavy – důrazně,
- ohnutý předklon a rukou naznačená rotace,
- ruce na stěnu (místo chodidel) - špičky prstů směřují vzhůru - současně slovní doprovod o chodidlech,
- vzpažit, naznačení změn polohy trupu po odrazu a výjezd, důraz na napnuté paže, ruce spojené, pažemi imitace delfínového vlnění.

Popis cvičení 3:

Odras z polohy na boku do splývání na bříše

Bokem k obrátkové stěně, obě chodidla na stěně, dolní končetiny pokrčené, pravá horní končetina pokrčená, ruka se dotýká stěny, levá horní končetina pod hladinou ve směru pohybu, ruka skalinkovým pohybem stabilizuje polohu na boku. Nádech potopení a současně z pokrčených nohou odraz vpřed a šikmo vzhůru. S odrazem rotace kolem podélné osy do polohy na bříše. S potopením pravá horní končetina vzpažením do hydrodynamické polohy, splývání v hydrodynamické poloze, ruce spojené, pravá přes levou, trup zpevněný, vytažený, dolní končetiny propnuté.

Žádoucí doprovodné pohyby:

- u stěny bokem, jednou nohou naznačit polohu chodidla,
- pravá ruka dohmat na stěnu, levá ruka naznačuje stabilizační pohyb,
- naznačení nádechu a potopení (výrazný podřep),
- naznačení změny do hydrodynamické polohy, výdrž naznačující splývání.

4. DVD S VIDEOZÁZNAMY POHYBOVÝCH CVIČENÍ VE VODĚ